

Debatt om Kosovo

Göte Kildén: Kriget, Kosovo och imperialismen.....	1
Maria Sundvall: Kosovo, kriget och nationen.....	13
Göte Kildén: Replik: Slutsatser om Balkankriget och nationalismen.....	19
Maria Sundvall: Kan demokrati vara en väg ur barbariet?	30

Introduktion

Under 1999-2000 debatterades i tidskriften *Röda Rummet* hur man borde ställa sig till Kosovo-albanernas krav på avskiljande från rest-Jugoslavien.

Som bekant fick Kosovo-albanerna stöd från USA-NATO, som inledde en bombkampanj för att tvinga Belgrad att ge upp Kosovo (officiellt för att stoppa ”massaker / folkmord” på Kosovo-albaner). Båda debattörerna, Kildén och Sundvall, är emot detta bombkrig.

När det gäller Kosovos avskiljande från rest-Jugoslavien så är de dock oense. Kildén menar att Kosovo-albanernas krav på nationellt självbestämmande är reaktionärt och därför inte kan stödjas, medan Sundvall är för rätten till avskiljande – vilket också var Socialistiska Partiets (och Fjärde Internationalens) ”officiella” linje. Kildéns ståndpunkt, som närmast kan betraktas som proserbisk, var således en minoritetsuppfattning.

Debatten berör viktiga principiella frågor, samtidigt som vi får en hel del intressanta inblickar i Balkans historia.

Ur *Röda Rummet* nr 3/1999

Göte Kildén: Kriget, Kosovo och imperialismen

Under 70 dagar vräkte NATO bomber över Serbien och Kosovo i våras . De herrar som gav order om bombningarna kallade sin bedrift för ”humanitär intervention” eller rentav ”det nya moraliska korståget”. Göte Kildén har borrar sig ner till grunden bakom hyckleriet och menar i följande artikel att det var strikt ekonomisk-strategiska intressen som drev USA-imperialismen att starta kriget i rivalitet med tysk imperialism. Han ger också sin syn på hur socialister bör förhålla sig till nationalismen på Balkan.

Vi ser den välregisserade politiska scenen framför oss. Talarpulpeten har burits ut på Vita Husets välansade gräsmatta. Där hälsar president Clinton, PKK:s ledare Abdullah Öcalan, som vore han en statsman. Inför medias alla mikrofoner och filmkameror fördömer de gemensamt Turkiets etniska rensning av kurderna. ”Världssamfundet kan inte längre tolerera Bulent Ecevit's terror, massavrättningarna och de tiotusentals nerbrända byarna på den kurdiska landsbygden”, understryker USA:s president. ”NATO är nu berett till humanitära bombningar”, menar han.

När så bomberna faller över Ankara, Izmir och Istanbul jublar Blair, Schröder, Persson och Europas övriga socialdemokratiska ledare. Tony Blair flyger också till ett kurdiskt flyktingläger, skakar så många händer han kan och klappar små barn på deras huvuden. Bombningarna har enligt Blair öppnat upp en era av ”ny internationalism där det brutala förtrycket av etniska grupper aldrig mer kommer att tolereras”. En ny världsordning har inletts. Visst blir vår svenska utrikesminister Anna Lindh lite stingslig när fönstren i Ankaras svenska

ambassad går sönder av trycket från en exploderande bomb. Men i stort är också hon glad över NATO:s humanitära bombmattor. ”Fast bomberna borde inte vara så stora”, menar hon.

Det är nog ingen som inte inser att de här scenerna aldrig skulle kunna spelas upp i det internationella politiska landskap, som så totalt domineras av USA-imperialismen. Eller att CNN timme efter timme, skulle visa fasansfulla bilder på dödade och flyende kurder. Inte heller lär det finnas många människor som tror att NATO skulle kunna lägga ut en humanitär bombmatta över exempelvis Zagreb. Detta i syfte att tvinga Franco Tudjman att repatriera de hundratusentals serber, som han för några år sedan drev bort i en etnisk rensning från deras uråldriga bosättningar i Krajina. De flyende serberna attackerades t o m med kroatiskt flyg! För övrigt kom dessa serber hit som flyktingar från Kosovos lågländer! Flyktingar undan det turkiska ottomanska imperiet.

Naturligtvis är det så att NATO:s bombkrig över Jugoslavien inte hade ett dyft att göra med vare sig kärlek eller medlidande med misshandlade eller dödade albaner i den serbiska provinsen Kosovo-Metohija. Det var inte därför UCK-gerillans ledare Hashim Thaqi så storslaget hälsades välkommen till Vita Husets gräsmattor! Att Clinton valde att bomba Jugoslavien samtidigt som han blundade för det tjugotal andra krig som pågår runt om i världen visar bara att det inte handlade om någon som helst ömsinhet från ”världssamfundets” sida. Inte fällde Clinton många tårar när hundratusentals och åter hundratusentals människor slaktades och drevs bort i krigets Rwanda. Då var det inte tal om en order ”to send the marines”. Och inte gråter han i dag, när UCK-gerillan, inför ögonen på passiva Kfor-trupper, drivit bort uppåt tvåhundra tusen serber, montenegriner, romer och judar från ”sitt Kosovo”. USA:s dubbelmoral i dagens politik illustrerades kanske bäst av namnet på de tunga attackhelikoptrar som sattes in på Balkan: ”Apache”! Namnet på hövding Geronimos sex stora indianstammar i sydvästra USA, stammar som etniskt rensades bort av den amerikanska armén. I dag finns det bara kvar en folkspillra på drygt tiotusen apacher. Ett amerikanskt attackflygplan har dessutom döpts efter indianhövdingen Black Hawk. Också han dödad av samma amerikanska armé som nu är på Balkanhalvön.*

Socialister på villovägar

Den preussiske generalen och militärteoretiker Carl von Clausewitz präglade en gång uttrycket att ”krig är politikens högsta form”. En uttryck som rymmer mycken sanning. Nu är den amerikanska politiken bra långt från den som beskrivs av CNN:s alla experter eller av Europas socialdemokrater. Eller av många av de gröna europeiska partierna. Cohn-Bendit, en gång en av majrevolten 68:s ledare, nu förste namn för de franska gröna, tog också, liksom den brittiske vänstersocialdemokraten Ken Livingstone eller skådespelerskan och socialisten Vanessa Redgrave, aktivt ställning för NATO:s bombningar. ”Det enda gröna som finns hos Cohn-Bendit”, sa Alain Krivine från Fjärde Internationalens franska sektion, ”det är NATO:s gröna uniformer och marijuanans gröna blad”. En lika elegant som exakt beskrivning.

Men också många socialister har alltså trampat bra snett när de försökt ge politiska svar på kriget i Jugoslavien. De har ihärdigt och på ett otvetydigt sätt gått emot NATO:s bombningar. Men i stället för att förklara kriget med en klassmässig och geopolitisk analys har de utgått ifrån CNN:s blodiga bilder av folkmord i Kosovo och sedan upphöjt rätten till nationellt självbestämmande, rätten för en etnisk grupp att avskilja sig och bilda en egen stat, till en lika

---

* Kildén var *emot* bombkriget på Balkan, men våren 2011 är han *för* bombningar av Gaddafis styrkor i Libyen. Detta föranleder en del frågor: Varför detta annorlunda ställningstagande? Har han ändrat *principiell* inställning till imperialistiska ”humanitära bombningar” (inget i hans resonemang i Kosovo-debatten antyder att han skulle anse imperialistisk intervention vara OK under andra förhållanden)? Argumentationen *för* bomstöd till Gaddafimotståndarna baseras på att upproret betraktas som rättfärdigt och måste ”räddas” till varje pris. I så fall, i vilka andra konflikter skulle imperialistisk intervention vara OK? – *Red*

evig som helig princip. Socialistiska partiets veckotidning, *Internationalen*, har då och då trampat ut i dessa politiskt farliga tasselmarker när man mycket medvetet använt albanskans Kosova i stället för serbiskans Kosovo eller Kosovo-Metohija, som provinsen egentligen heter. Ibland skriver man också, likt amerikanska media, om Serbien när man faktiskt menar Jugoslavien. Det kan tyckas oförargligt och bara ses som lite språklig solidaritet med en förföljd folkgrupp. Men i grunden betyder det naturligtvis att tidningen då tar ställning för att Kosovo inte är en serbisk provins i staten Jugoslavien utan en egen stat eller en del av UCK:s ”Stor-Albanien”. Inte använder *Internationalen* baskiska namn på baskiska städer i den spanska staten? Eller tamilska namn i stället för sinhale på platser i Sri Lanka? *Internationalen* drar inga raka eller logiska slutsatser av sitt språkbruk, vilket är bra. Tidningen har inte gett något stöd åt UCK utan publicerat kritiska artiklar om denna rörelse. Men ett stöd skulle kunna ha varit det mest logiska om man nu tycker att albanerna i Kosovo har rätt att bilda en egen stat. Det går att halka i väg varsomhelst om man har en oklar syn på den nationella frågan. Den brittiska tidningen *Socialist Outlook*, utgiven av medlemmar i Fjärde Internationalen, visar detta på ett mycket tydligt sätt. Tidningen drev en politik där man fördömde NATO:s bombningar, men också slog fast Kosovoalbanernas rätt till en egen statsbildning. En hållning som gjorde att man gick ner sig rejält i nationalismens dyiga tasselmarker:

”Vi stödjer en beväpning av motståndsrörelsen mot folkmordet, under ledning av Kosovos befolkning och av UCK, om detta är deras vilja. Om det är den enda vägen för dem att bekämpa folkmordet och den etniska rensningen”. Vi ”stödjer rätten till självbestämmande för alla folk i regionen. Kravet på oberoende är ett svar på Milosevics projekt, inte uttryck för påstådd rivalitet från gamla stamkonflikter på Balkan.”

Det politiskt snurriga i dessa ståndpunkter skulle ha visat sig om en aktivist från *Socialist Outlook* gått med i en demonstration mot NATO:s flyganfall – samtidigt som han med bössan i hand samlat in pengar till det som de facto var NATO:s marktrupper, nämligen UCK! Halvåret innan bombningarna levde UCK bokstavligen i svettlukten från USA-imperialismen armhålor....

Nationalismens död

Jag ska åtminstone i grova drag försöka teckna en bakgrund till varför den jugoslaviska statsbildningen nu slitits sönder – liksom till betydelsen av den nationella frågan överhuvudtaget på Balkan i dag. Men först ska jag unna läsarna ett långt men oerhört värdefullt citat från Leon Trotskijs fantastiskt viktiga bok ”Kriget och Internationalen. Bolsjevikerna och världsfreden”. Det som här är så användbart hos Trotskij är att han vägrar att sätta den nationella frågan på en upphöjd piedestal, i förnäm avskildhet från mycket större sammanhang. Citatet är hämtat från kapitel 1 om just ”Balkanfrågan”:

3 juli 1914, efter mordet i Sarajevo skrev *Vorwärts*:

”Sydslavernas borgerliga revolution är i full sving och skotten i Sarajevo, hur vilda och ogenomtänkta de än var, är lika mycket ett kapitel i denna revolution, som de strider där bulgarer, serber och montenegriner befriat Makedoniens bönder från oket av Turkiets feudala förtryck. Det är inte konstigt att Österrike-Ungerns sydslaver ser med längtan på sina rasbröder i det serbiska kungadömet. Serberna i Serbien har uppnått det högsta mål som ett folk kan nå med den nuvarande samhällsordningen. De har nått nationellt oberoende. När de i Wien eller i Budapest kan behandla varenda människa som bär ett serbiskt eller kroatiskt namn med sparkar och slag, med undantagslagar och hängning...Där är sju och en halv miljon sydslaver, som nu, som ett resultat av segarna på Balkan, har blivit fastare än någonsin i sina krav på politiska rättigheter.

Och om Österrikes kejsarliga tron fortsätter sitt motstånd mot dem kan den välta och hela imperiet, med vars framtid vi är sammanflätade, kan bryta samman i småbitar. För det är i linje med den historiska utvecklingen att sådana revolutioner ska marschera vidare mot seger. Om den internationella socialdemokratin erbjöd ett ganska svagt stöd för Serbiens nationella krav, var detta helt

säker inte beroende på någon omtanke för Österrike-Ungerns historiska rättigheter att förtrycka och splittra upp de nationaliteter som lever inom imperiets gränser. Helt visst inte heller med tanke på Habsburgs anspråk på att ha ett uppdrag att befria andra.

Fram till augusti 1914 var det bara den svarta och gula pressens legohjon, som vågade andas ett ord om detta. Vår hållning påverkades av helt andra skäl. Först av allt kan inte proletariatet, utan att på något sätt ifrågasätta Serbiens historiska rätt att sträva efter nationell enighet, lita på en lösning från de krafter som kontrollerar det serbiska kungadömet framtid. För det andra – och det var för oss den helt avgörande faktorn – den internationella socialdemokratin, kunde inte offra freden i Europa för serbernas nationella sak, eftersom vi visste, att förutom en europeisk revolution, var den enda vägen till en sådan nationell enighet, ett europeiskt krig.”¹

När sedan Habsburgarna förklarade krig mot Serbien, med Kaisern i det tyska kejsardömet bakom sig, inkallades en extra session med det serbiska parlamentet, där frågan om krigskrediter ställdes till omröstning. Trotskij fortsätter:

”Om någon gång idén om ett försvarskrig, alls haft någon mening, skulle den nu gällt för Serbien. Trots detta var våra vänner, Ljatchevic och Katzlerovic, orubbade i sin övertygelse om att den kurs, de som socialister måste följa, innebar att de måste vägra att ge regeringen sitt förtroende. Jag var i Serbien vid krigsutbrottet. I Skuptchina ägde omröstningen om krediterna rum, under en obeskrivbar nationell entusiasm. Omröstningen ägde rum med namnupprop och tvåhundra ledamöter hade röstat ”Ja!”. Då efter ett kort ögonblick av dödystnad kom rösten från socialisten Ljatchevic ”Nej!”. Var och en kände den moraliska kraften i hans protest och scenen har för alltid fastnat i mitt minne.”²

Vad dåtidens internationella arbetarrörelse förstod var att nationalismen var de borgerliga klassernas revolution – mot feodalism, monarkier och kejsardömen. Den var ekonomins eller som man säger i dag, marknadens revolt mot förlegade produktionsförhållanden. Men Första Världskriget var den blodiga demonstrationen av att kapitalismen hade vuxit ur sina trånga nations- eller statsgränser. Både Första och Andra Världskriget handlade till stor del om att Tysklands starka ekonomi krävde råvaror, land och kolonier. Ett kapitalistiskt ”Lebensraum” som USA, England och Frankrike inte ville ge bort till något pris. Under Första Världskriget – i Europas huvudländer – dog nationalismen som progressiv idé eller politiskt program. Den slets sönder tillsammans med de fyra imperier som hade ansvaret för kriget.

Den är lika död och förmultnad som de miljoner och åter miljoner arbetare och bönder som under de egna nationernas fanor dödades och ruttnade bort i krigets stinkande skyttegravar. I Europas ekonomiskt och politiskt svagare randstater, som Balkanländerna, spelade den fortfarande en viss roll. Men inte på någon piedestal ovanför klasserna och deras rörelser! På dagens Balkan är det naturligtvis ”ingen civilisatorisk mission” (som Marx uttryckte den borgerliga revolutionens nationalism), i det som träffande nog kallats ”balkanisering”. En fragmentisering där vi får lilleputtstater som Slovenien eller Makedonien. Den betyder bara att dessa stater drar på sig gränser och handelshinder som var obsoleta redan för hundra år sedan. En fullvuxen karl har svårt att rymmas i tolvåringens byxor!

Jugoslaviens sönderfall

När vi nu ändå får bevittna hur Jugoslavien politiskt fullständigt trasas sönder och samman och hur många av dess ekonomier är inne i ett helt fritt fall. Då måste vi ställa oss frågan varför detta sker. Hur kan det vara möjligt? Vilka krafter ligger bakom? Vilka storpolitiska strategier rumsterar om i den ”undre politiska världen” innan vi blir varse dessa enorma politiska och militära jordbävningar? Exempelvis Catherine Samary från Fjärde Internationals franska sektion har mycket betonat den oerhört ojämna ekonomiska utvecklingen i

¹ Trotskij, [Kriget och internationalen](#) (hela skriften finns på marxistarkivet)

² Ibid.

regionen, som viktigare än de kortsynta politiska och religiösa förklaringar, som blott och bart ges i CNN och dess vasallmedier. Hon har betonat att när Tito och hans partisaner tog över kontrollen efter Andra Världskriget, då var norra delen av landet massivt industrialiserat. Detta samtidigt som Kosovo och andra stora områden i Syd-Jugoslavien hade en befolkning där åttio procent av befolkningen var fattiga småjordbrukare. Kommunistpartiets och Titos grundläggande strategi handlade om att industrialisera södern.

Men trots stora framgångar var genomsnittsinkomsten 1989 i Slovenien sju gånger större än för den fattigaste regionen, Kosovo. De rikare regionerna ville helt enkelt skilja sig från de fattigare. De ville inte, likt våra moderater, fortsätta med att via bidrag och skatter subventionera folk, att ”hindra dem från att ta egna initiativ”, som det brukar heta. Samma ideologi som i exempelvis i Italien förs fram av Lega Nord, som vill bilda en egen stat skild från det ”lata Syd-Italien”. Samarys bidrag till en förklaring av Jugoslaviens upplösning är viktig beståndsdel av en förklaring. Men i sig räcker den inte. Den svarar inte på frågan hur det hela blev möjligt och vilka krafter som låg och ligger bakom det ”rika” norra Jugoslavien.

Redan 1984 bestämde sig Reagan-administrationen för en ”tyst revolution” i bl a Jugoslavien. Ett ekonomiskt krig bl a rakt och klart sammanfattat av Michel Chossudovsky, professor i ekonomi vid universitetet i Ottawa.³ Jugoslavien skulle bli en marknadsekonomi och integreras i världsmarknaden. Räntekraven på landets utlandslån användes i en utpressning där USA med hjälp av IMF tvingade fram en rad ”reformer” som betydde att ekonomin bromsades kraftigt. 1990 var tillväxten t o m negativa tio procent! Hösten 1989, strax innan Berlinmuren rasade, träffade premiärminister Ante Markovic president Bush och förhandlade fram ett nytt sk ekonomiskt räddningspaket. Bland åtgärderna fanns ännu en devalvering, ännu ett lönestopp, massiva nedskärningar i statsbudgeten. Vidare skulle alla arbetarstyrda företag stängas eller privatiseras. Våren 1990 sjönk jugoslavens reallön med 41 procent! Chossudovsky sammanfattar den ekonomiska våldtäkten så här:

”I ett slag slog reformmakarna ut Jugoslaviens finansiella struktur och dess federala politiska institutioner. När det ekonomiska blodflödet mellan Belgrad och republikerna ströps accelererades de tendenser till uppbyggnad som redan skapats av den ekonomiska krisen och etniska faktorer. När de ekonomiska banden bröts blev ett antal delrepublikerna de facto självständiga. IMF:s budgetprogram skapade den situation där Kroatien och Sloveniens utbrytning blev ett faktum....Under de första nio månaderna 1990 gick över tusen företag i konkurs, tillväxten var minus 7,5 procent under året, och det fria fallet fortsatte: 1991 krympte BNP med 15 procent, industriproduktionen med 21...I flerpartivalet 1990 var det ekonomisk politik som dominerade debatten, och det var den debatten som ledde till att separatisterna utklassade kommunisterna i Kroatien, Bosnien och Slovenien. Men precis som den ekonomiska krisen drev på separatismen, drev separatismen på den ekonomiska krisen. Samarbetet mellan delrepublikerna upphörde nästan helt, och medan de högg mot varandras halsar gick både nationen och delrepublikerna in i en ond nedåtgående spiral.”

Den ekonomiskt så ojämna regionala utvecklingen på Balkan blev politiskt outhärdlig med hjälp av IMF:s ”reformer”. I avsaknaden av en socialistisk, solidarisk rörelse med ett program av förbrödning och samarbete fick vi dåaktiga politiker som hundra år för sent försökte pröva nationella lösningar. Men i början på 1990-talet var det fortfarande inte klart hur kartan skulle se ut. Vad kom att bestämma att exempelvis Bosnien-Herzegovina kom att göra anspråk på en egen statsbildning? Något som i stort sett saknade nationella eller historiska rötter...

Tysk balkanpolitik

I den akademiska världen och i den alternativa kritiska pressen finns det en uppsjö med bra material som kan hjälpa oss att bättre förstå de senaste årens nationella eruptioner på Balkan.

³ Artikeln publicerades i *Internationalen* 14/99. [Ingår i samlingen [Barbariet på Balkan](#) på marxistarkivet]

Vid Köpenhamns universitet lade Sören Beicker och Alexander Macic 1997 fram en avhandling som i mycket utgår ifrån Tysklands hållning i Balkanfrågan.⁴

Beickers och Macics startpunkt är Tysklands nederlag i Första Världskriget. Vid Versailleskonferensen skapade segermakterna en europeisk nyordning, där staterna ritades upp efter deras egna intressen. Den nya sydslaviska staten, Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarrike (som bytte namn till Jugoslavien 1921 när monarkin införde diktatur), upprättades för att kunna vara ett bålverk mot en framtida förnyad tysk expansion. Detta på två sätt. För det första kunde inte Tyskland utnyttja en handfull mycket svaga och inbördes splittrade stater utan mötte en relativt stark statsbildning. Tysklands politiska inflytande i området blev ringa. För det andra hade det statsbärande folket i Jugoslavien, serberna, historiskt ett mycket ansträngt förhållande till Tyskland samtidigt, som den nya statsbildningen skulle ha nära historiska och kulturella band med Ryssland.

Under mellankrigstiden hade Tyskland av naturliga skäl inte så stora möjligheter att ändra på den jugoslaviska statsbildningen. Ekonomiskt blev däremot tyskt kapital allt viktigare för regionen. Men då Hitlers Tredje Rike under åren 1941-44 fick möjlighet att ha en ”ordning” efter sin egen smak, betydde detta en mycket kraftig försvagning av serbernas ställning. Tyskland utsatte inte heller någon annan stad för så svåra bombanfall som just Belgrad. Ungern, Kroatien, Bulgarien och Albanien blev nu Hitlers gynnade vasallstater. Under tre år fanns nu ett fascistiskt Stor-Albanien som också innefattade Kosovo, liksom Ustajas Stor-Kroatien innefattade Bosnien-Herzegovina.

Hitler-Tysklands nederlag i det Andra Världskriget satte för en lång tid stopp för traditionell tysk balkanpolitik. Tre kraftiga begränsningar gällde. För det första landets uppdelning i två stater, samt dess fullständiga ekonomiska och militära utmattning efter kriget. För det andra var Tyskland oerhört politiskt svagt. Internationellt diskrediterat. Efter naziststyret uppfattades landet som lite av en internationell paria – utan någon som helst rätt till en självständig utrikespolitik. För det tredje betydde åren av ”kallt krig” att det rådde status quo på Balkan. Titos självständighet i förhållande till de båda blocken betydde samtidigt för både USA och Sovjet att de här hade en buffertzona. Den fick inte försvagas. Vad som skett sedan var att Tysklands ekonomiska och politiska svaghet förbytts till styrka. Militärt saknade man fortfarande tillräckligt med muskler. Men Berlinmurens fall 1989 och Sovjetunionens sammanbrott gjorde att Helmut Kohl 1 juli 1991 offentligt kunde gå ut och deklarerat att ”Tyskland bör få EU att gå ut och erkänna de bägge republikerna Kroatien och Slovenien”. Det som man i hemlighet arbetat så hårt för i trettio år, att få Kroatien till sin klientstat, var nu moget för att offentliggöras. Men även om Tyskland inte längre var en internationell paria hade man ännu inte styrka nog att föra en egen helt självständig utrikespolitik. Det blev nödvändigt att få med sig EU:s större trovärdighet bakom den egna kampanjen. Men här fanns ett motstånd från både Frankrike och Storbritannien. Detta löste Helmut Kohl genom en politisk hästhandel med de bägge staterna. Storbritannien fick i Maastricht-förhandlingarna rätten att vara kvar som fullvärdig passagerare på EU-tåget, samtidigt som man genom särbestämmelser fick rätten att stå utanför både den sociala dimensionen och EMU.

---

⁴ Ett långvarigt och gediget forskningsarbete ligger bakom. Beicker och Macic samarbetade med danska, svenska, tyska, jugoslaviska, amerikanska och kanadensiska journalister, redaktörer och forskare. I det följande finns med mycket av deras analys och slutsatser eftersom jag anser att dessa har mycket stor bärkraft. Det mesta av annat material jag läst pekar också definitivt åt samma håll. Den läsare som själv vill granska avhandlingen och alla dess källhänvisningar kan hitta den på www.manifest.se.

En hemsida som också i övrigt är en guldgruva som vill läsa mer än bara ”dagsedar” i ämnet. Biecer och Micic hänvisar till 136 ”fotnoter” och redovisar på fyra fullspäckade A-4 sidor artiklar, böcker, rapporter och TV-program, en viktig del av det material som de använt för sina analyser. Dessa källhänvisningar finns inte bara på Internet utan också på svenska i *Tidskrift för Folkets rättigheter* nr 3-4 1997.

Frankrike var oroligt för det starka enade Tyskland men fick i hästhandeln med sig Tyskland i den monetära unionen, vilket var viktigt för den egna ekonomiska stabiliteten. Frankrike fick också igenom sina krav på nya gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiska institutioner. Dagen efter Maastricht-avtalet ändrade EU sin uppfattning när det gällde Jugoslavien! Kohl hade fått en stark politisk legitimitet bakom stödet åt att internationellt erkänna Kroatien och Slovenien som självständiga stater. En hållhake fanns dock kvar. EU ansåg inte att Kroatien gav tillräckligt skydd för sina etniska minoriteter. Därför fick ett erkännande vänta fram till dess att detta tillgodosattes. Men Helmut Kohls stora tyngd i EU gjorde att han vågade agera på egen hand och den 23 december 1991 erkände Tyskland både Slovenien och Kroatien. Den 15 januari kände sig de andra EU-staterna tvingade att följa efter. Även Bildts utrikesminister Margareta av Ugglas följde den tyske kanslerns diktat. Slovenien och Kroatien bröt sig loss utan att framförallt frågan om framtiden för den stora serbiska minoriteten i Kroatien hade klarlagts. Det jugoslaviska inbördeskriget blev så ofrånkomligt.

USA går in

Efter Titos brytning med Stalin var ett starkt och självständigt Jugoslavien ett viktigt strategiskt intresse för USA. Med Sovjetunionens fall förändrade situationen dramatiskt. Nu var ett självständigt, men framförallt ett starkt Jugoslavien, också ett hinder för USA att få inflytande på Balkan och därmed göra regionen till en av sina intressesfärer. Kritiken mot den jugoslaviska ledningen trappades successivt upp. Men i början på 1990-talet var USA fortfarande inte för en delning. Men motståndet var inte längre så starkt att Clinton försökte hindra Kohl från att få tillgång till sitt nya "Lebensraum". Kanske hoppades den amerikanska administrationen också att Tysklands agerande skulle försvaga EU politiskt. Men när motsättningarna i Bosnien-Herzegovina tycktes kunna få ett fredligt slut genom EU:s Cutileiro-avtal, ett avtal som kroater, serber och muslimer ställt sig bakom, då ändrade USA blixtnabbt hela sin Balkanpolitik och gick med full kraft in bakom ett stöd åt muslimernas Izetbegovics. USA:s ambassadör i Sarajevo uppmanade honom att inte skriva under avtalet.⁵ Några dagar senare bröt ett reguljärt krig ut mellan bosnienserber, Jugoslaviens federala armé och bosnien-muslimsk milis.

Vad som hade hänt var att USA sett att EU kunnat klara sina inre motsättningar och att Tyskland skulle kunna flytta fram sina positioner lite för rejält i hela regionen. Här gällde det att handla snabbt om USA skulle kunna få någon del av kakan. Från Bosnien-Herzegovinas utbrytning i april 1992, under 38 månaders krig fram till NATO:s bombningar av de serbiska styrkorna 1995 och Dayton-avtalet, fram till i dag, har USA varit "makten och hjärnan" bakom den bosniskmuslimska ledningen. Så sammanfattar Yossef Bodansky, med ett oerhört långt, men viktigt namn, amerikansk kongresskommittéanalytiker, den egna regeringens roll. Genom att ge Sarajevo kraft under armarna har USA skaffat sig en egen klientstat och minskat EU:s roll i regionen.

USA:s stora problem i sin nya roll var att det inte var möjligt att sätta in flyg mot de bosnien-serbiska och de jugoslaviska styrkorna. Inte så länge som Izetbegovic's styrkor också var i strid med Tysklands klient Kroatien. Det skulle ha varit för genant, för osnyggt, att "bara" bomba serber och inte kroater. Det hela löstes med ett tvångsäktenskap mellan Zagreb och Zarajevo. "Shotgun wedding", som man sa i Vilda Västern. Alltså "äktenskap med hot av hagelgevär". Med hjälp av hot och belöningar tvingade USA fram en "kroatisk-muslimsk federation". Ett tvångsäktenskap som gav USA och Tyskland möjlighet att vräka in vapen och vapenutbildning, både till Kroatien och bosnienmuslimerna. Nu var det det enda som fattades för flygattacker och bombmattor mot serberna ett "humanitärt skäl", blodiga inlävsbilder i TV, som kunde få "vanliga människor" att förstå varför USA:s flyg måste stoppa en

⁵ David Binder, *New York Times*, 23/8 1997

”humanitär katastrof”. Sagt och gjort. Med hjälp av CNN, en amerikansk bildbyrå och, som vad det mesta tyder på, bosniskmuslimsk artillerield mot den egna befolkningen i Sarajevo, fick vi sedan ett urskillningslöst ”serbiskt massmord” på civila Sarajevobor. Och i humanitetens namn kunde bombningarna börja.⁶

NATOS:s bomber tvingade Jugoslavien till att acceptera Dayton-avtalet. USA gav också Tyskland moraliskt stöd och åt Kroatien militärt stöd till att driva bort flera hundratusen serber från Krajina. Pusselbitarna var på plats. Visserligen existerar inte Bosnien-Herzegovina som en egen stat. Kroaterna röstar i Kroatiens val. Har kroatiska pass och använder kroatisk valuta. Folket i Republiken Srpska orienterar sig mer och mer mot Jugoslavien. Den kvarvarande ekonomiska och politiska blindtarmen under bosnienmuslimernas ledning är blott och bart en ny delstat i USA – dominerad av korruption, dock utan medborgerliga rättigheter. Men det viktiga är att USA fick en ramp för framtida utplundringar av Balkan och Euro-Asien.

Porten till Kaspiska havet

Beickers och Macics avhandling slutar 1997 med Dayton-avtalet. Vårens militära vanvett i Kosovo och NATO:s bombattor över Jugoslavien styrker helt och hållet deras ”huvudspår”. USA är på Balkan för att stanna. Efter annekteringen av Bosnien-Herzegovina har USA ”tagit över Albanien”. Det Albanien, som efter IMF:s reformer de senaste åren, har kollapsat ekonomiskt med en arbetslöshet på 70 procent (!) och som nu mer och mer blir en amerikansk örlogsbas, med centrum i hamnstaden Durrësi. ”En politisk bordell, byggd på narkotikademokrati”, är ett omdöme som relativt väl beskriver en av Europas stora tragedier. Även Makedonien är helt och hållet i USA:s grepp. Ännu en amerikansk delstat utan medborgerliga rättigheter.

Det som blir mer och mer tydligt är att USA är på Balkan för att kunna skjuta fram sina ekonomiska, politiska och militära positioner, fram mot Kaspiska Havet och dess ofattbara tillgångar på olja och naturgas. De dagliga bombningarna av Irak ska kompletteras med en politisk och militär kontroll av de euroasiatiska regioner där oljan kommer att flöda. Sovjetunionens sammanbrott har skapat ett politiskt och militärt vakuum där USA vill ta plats. Innan Tyskland och Europa i stort fått för stort svängrum. Porten till Kaspiska Havet är Balkan!

I slutet på april bildades en samarbetsorganisation med namnet GUUAM. Eller Georgien, Ukraina, Uzbekistan, Azerbajdzjan och Moldavien. Länder med geografiskt strategiska områden, när det gäller regionens olja, naturgas och andra råvarutillgångar. GUUAM har deklarerat att man är överens om militärt samarbete med NATO. ”På en låg nivå” för att inte i dag göra Ryssland fullständigt vansinnigt. GUUAM gav också ett stöd åt NATO:s bombningar av Jugoslavien och amerikanska och brittiska oljebolag är med hjälp av GUUAM i full färd med att kartlägga Kaspiska Havets tillgångar. Tolv energiföretag har bl a satsat nära 8 miljarder dollar i AIOC, ett azerbajdzjanskt konsortium för att utvinna olja. Fem av dessa är USA-ägda. Tillgångar som beskrivs så här av Ariel Cohen, förste analytiker i Heritage Foundation:

---

⁶ Efter artilleribeskjutningen fanns inga som helst ballistiska belägg för att granaterna skulle ha kommit från serbiska ställningar. Se också Yossef Bodanskys rapport 1995, här citerad efter Beicker och Macic. I bl a Diana Johnstones artikel i *Covert Action Quarterly* nr 65, 1998, får vi reda på att först kroater och bosnienmuslimer och sedan UCK hyrt den amerikanska PR-gruppen Ruder Finn, för att demonisera serberna. Nyligen har också kroatiska officerare medgett att de 1993 regisserade en ”serbisk bombning” av den kroatiska Sibenik, till nytta för den kroatiska televisionen. Davo Skugon, den förre chefen för Kroatiens 113:e brigad, sa då så här: ”- Varför bli så upphetsade? Det finns inte en stad Kroatien där inte sådana taktiska tricks används... Det var en del av vår strategiska planering under kriget.” Skugon citeras Diana Johnstones artikel (Zmag.org) i *Znet* 24 mars. Diana Johnstone var under många år de grönas presstaleskvinna i EU-parlamentet.

”De stora tillgångarna i råolja och naturgas i det f d Sovjetunionen kommer att vara avgörande för och grunden i världsekonomin i nästa århundrade. Dessa enorma oljereserver, uppskattade till 25 miljarder tunnor, i det Kaspiska havet och i de centralasiatiska republikerna Kazakstan, Turkmenistan och Uzbekistan är lika stora som de i Kuwait och större än de i Alaska och Nord-Sjön tillsammans. Kontrollen över dessa energiresurser och deras export ut från det euroasiatiska inlandet blir snabbt en av de centrala frågorna i det Kalla Krigets post-politik.”⁷

I dag Kosovo. I morgon Azerbajdzjan! USA stövlade definitivt inte in på Balkan på grund av någon ömsinnet för albanernas rättigheter i Kosovo. Skälet var helt enkelt ekonomiskt. Punkt slut. Att hinna före Tysklands jakt på nytt ”Lebensraum” och i tid utnyttja Rysslands enorma försvagning i regionen.

Endast med denna utgångspunkt går det att förstå varför krutdurken på Balkan än en gång sprängts i luften. Krig, övergrepp och övervåld pågår på ett otal platser i världen – utan att USA går in med militära medel. Skälet till kriget mot Jugoslavien är blott och bart ett ekonomiskt och militärt behov av att få en uppmarschväg till Euro-Asien.

Stormcentrum

Det är mot denna bakgrund som vi måste bedöma vikten av ”de nationella rättigheterna” på Balkan. Här finns inget progressivt, med Marxs ord; ”ingen civilisatorisk mission”, i en nationell kamp för ett Storserbien, ett Storkroatien, ett Storalbanien, ett Storbulgarien eller ett Storgrekland. Här handlar det överhuvudtaget inte om uppåtstigande nationella borgarklasser, som vill få större ekonomiskt utrymme, utan om parasitära, ofta maffialiknande grupper med ett förflutet i det Jugoslaviska Kommunistpartiet, som likt sina bröder i Ryssland vill roffa åt sig vad som roffas går. Milosevic, Tudjman, Izebegovic eller Hacic. Ingen av dem har ett endaste förslag eller någon del av något program som skulle kunna hjälpa Balkans arbetande – eller arbetslösa – människor ett endaste fjät framåt. Josip Tito, en av de mästerligaste av 1900-talets politiker, försökte tillsammans med sina partisaner att bygga upp en stat av alla Balkans nationer.

Det är i den rörelsens erfarenheter vi ska leta efter svar på morgondagens möjligheter på Balkan. Inte i Tysklands eller USA:s styckningsscheman. Inte i de reaktionära kraven på ”nationell självständighet” för de etniska grupper som under två årtusenden kastats runt av otaliga härskare. Fördrivit och drivits bort som människor i en port mellan kontinenter, religioner och despotiska regimer av alla de slag. Här har kristendomen mött Islam. Det ottomanska imperiet mot Habsburgarna. Den katolska kyrkan mot den ortodoxa. Bysans välde i mötet med Rom. Här har Öst- och Väst-Rom delats upp vid floden Drina. I Sarajevo fick judarna som drevs ut från Spanien en fristad. Här har Europas framtid ritats om många gånger om.

Det albanska folket har alltid levt i regionens stormcentrum. Ett indoeuropeiskt folk som likt kurderna kallats, och ofta levt, som ett statslöst herdefolk. Där de levt har greker, romare, goter och bysantiner, serber och bulgarer, sicilianare och venetianer, turkar, italienare, tyskar och nu amerikaner, alla funnits i området för kortare eller längre tider. Framförallt gäller det serberna som tillsammans med albanerna haft Kosovo som sitt historiska sköte. Bägge folkgrupperna gör historiska anspråk på Kosovo. Albanerna hänvisar till det romerska protektoratet Illyrien där de var dominerande. Serberna framförallt till medeltidens starka serbiska kungadöme och till nittonhundratalets nästan etthundraåriga Jugoslavien, där Kosovo alltid var en del, så när som på de tre år under Andra Världskrigets då det fascistiska Storalbanien existerade. Under medeltiden fanns de båda nationerna sida vid sida i Kosovo. Enligt språkforskare levde serberna som fasta jordbrukare på de mer bördiga lågländer som de kom till,

---

⁷ Heritage Foundation 25/1 1996.

eller erövrade, under 500-talet. Albanerna mer som ett ”samiskt” folk som i bergen rörde sig efter boskapens betesbehov.

Detta är en del av den albanska nationalismens problem. En numerärt ringa och ofta statslös nation, vilken – för att motstå den numerärt övermäktiga serbiska folkgruppen – ofta vänt sig till och utnyttjats av ockupationsmakter. När det ottomanska och turkiska väldet drev bort serberna till Krajina och Vojvodina från Kosovos bördigare lågländer, kunde albanerna ”återta” sina historiska marker. Många albaner konverterade då till islam och fick som ”quislingar” skattefrihet och en rad privilegier. Albanernas uppror mot ottomanerna handlade i mycket om rätten till det egna språket – men också om att kunna bevara de privilegier de åtnjutit under Istanbuls styre. Det jugoslaviska kungadömet som kom till stånd efter Versailles-konferensen hanterade albanerna mycket brutalt – men i den serbiska nationalismen fanns – efter erfarenheterna av att vara underordnade Habsburg och Istanbul – mer av medborgerliga rättigheter än av ”etniska rättigheter”. Rättigheter som förtydligades oerhört klart i Titos Jugoslavien.

Så kom bitterheten efter Andra Världskriget, där många albaner slöt upp bakom italienska och tyska truppers kamp mot serberna i bl a Stor-Albaniens ”Skanderbeg-division”, en frivillig albansk SS-division uppkallad efter den albanska frihetshjälten med samma namn. Elvatusen albaner stred mot både Titos partisaner och kungadömet cetniks. Divisionen såg också till att regionens nästan alla judar kunde deporteras till Hitlers gaskammare.

Albansk nationalism

På grund av befolkningens ringa numerär och territoriets randstatskaraktär har den albanska nationalismen konstituerats mycket med hjälp av stater som ockuperat Serbien eller Jugoslavien. Det Ottomanska Riket eller Turkiet, Mussolinis Italien, Hitler-Tyskland och nu Clintons USA. När det bland NATO:s bombplan också fanns tyska plan och när Kosovos albanska innevånare jublade över när NATO:s turkiska ockupanter åter trampade jugoslavisk mark (över 600 år efter serbernas eller kristendomens nederlag mot islam) – kan vi något förstå det ursinne, den vrede och det nationella vansinne som vi sett hos framförallt den serbiska poliskåren och hos de serbiska frikårer som tidigare härjat Kosovo. Frikårer och polisstyrkor som uppfostrats med nationalism och åter nationalism. Med dårskap som, definitivt inte kan mötas med dårskap.

Kjell Magnusson, forskare vid centrum för multietnisk forskning, Uppsala Universitet, har på ett övertygande sätt i en lång artikel, visat att albanerna i Kosovo haft det mesta av rättigheter. I jämförelse med kurderna – i de fem stater där kurderna lever – har albanerna i Kosovo haft möjlighet att använda sitt språk, utveckla sin kultur och finnas med i Jugoslaviens federala struktur. Möjligheter fullt likvärdiga med exempelvis kanadensiska Quebec. Rugova har sedan början på åttiotalet valt att (med fredliga medel) driva kravet på en egen albansk stat, underförstått ett Stor-Albanien. UCK-gerillan valde att i ett upptrappat tempo under 90-talet föra en direkt väpnad kamp för sitt Stor-Albanien. Kjell Magnusson sammanfattar sin forskning så här:

”Omvärlden har envist hållit fast vid en ytlig bild av konflikten som innebär att Milosevic genom att ’att upphäva Kosovos kulturella autonomi’ skapat en situation där albanerna inte har något annat val än att kräva självständighet. Kanske med militära medel. En eventuell albansk nationalism är med andra ord frukten av det våld serberna utsatt befolkningen för. Det är snarare tvärtom. Våldet har inte gett upphov till nationalism, i stället har nationalism lett till våld. De serbiska myndigheterna och före dem, Socialistiska Federativa Republiken Jugoslavien, har inte kunnat hantera de albanska kraven på oberoende, vilket lett till en accelererande konflikt och ett tilltagande våld. Ytterst bottnar konflikten i att två folkgrupper gör anspråk på samma område, och Kosovo-problemet, liksom konflikterna i Jugoslavien överhuvudtaget är en följd av en försenad nationsbildningsprocess i en region där inget nationellt program kan förverkligas utan att det går ut över

andra. Albanernas strävanden efter en gemensam statsbildning är i och för sig legitima och förståeliga, liksom motsvarande krav från serbisk och kroatisk sida. Det är bara det att de inte kan förverkligas utan blodutgjutelse.”⁸

Bättre än så kan det inte sammanfattas. Inget ”Stor-Land” på Balkan kan förverkligas utan blodutgjutelse. De etniska grupperna har tvinnats samman, skiljts åt, ibland gift sig och därpå spolats runt i de omvälvande dyningarna från mer än ett tiotal ekonomiska, politiska och militära dynastier. I modern tid har kartorna redan ritats om mycket efter Tyskland och USA:s vilja. Etnisk rensning har de facto bedrivits så hårt och så besinningslöst att det inte är så mycket utrymme för diskussioner kvar. Men de som vill kalla sig socialister eller marxister av något slag, bör nog tveka länge innan de reser fanan för den albanska nationalismen. Chris Hedges skriver om alla sina möten med UCK-gerillan i tidskriften *Foreign Affairs*. Hedges är förmodligen CIA-agent, och som sådan en utomordentlig rapportör. Han söker upp och träffar Jashari-klanen – en albansk patriarkalisk stomme i de familjer som 1992 bildade UCK-gerillan. Kort därpå är de alla dödade. Alla Jasharis.

Utan tvivel i ett överväld av Jugoslavisk polis och militär. Mängder med människor runt Jasharis dog när den jugoslaviska polisen sköt ihjäl familjen. Men Jasharis var inte bara en etnisk klan utan också en klan för smuggling och med ett politiskt program för att med våld bryta ut Kosovo från Jugoslavien. Efter den jugoslaviska utrotningen av Jashari-klanen gick Chris Hedges in i ruinerna av släktens hem och fann i ruinerna en karta på Jasharis ”Stor-albanien” som bl a innefattade Kosovo, delar av Serbien, mycket av Makedonien och delar av det nuvarande Grekland och Makedonien.”⁹ Med en sådan karta är Balkan definitivt dömt till fullständig förstörelse. Och sedan? Ett självständigt ungerskt Vojvodina? Och våra romer? Var ska deras stat ligga? Eller uppe i det ryska Dagestan. Ska Dagestans 32 etniska grupper var och en bilda en egen stat?

Varje vuxen serb vet också att UCK-gerillan delvis är född ur den nazistiska Skanderbeg-divisionen, med sina svarta uniformer och hälsningar med raka armar. Det var tyska säkerhetstjänsten BDN och CIA som tvingade UCK att byta hälsning till en mer salongsfärdig honnör. Men ursprunget från Skanderbegdivisionen finns kvar, liksom från Enver Hoxhas s k marxist-leninister vid universitet i Pristina. Den tyska säkerhetspolisen har i offentliga rapporter visat att UCK också i dag har kopplat ett grepp över heroin-trafiken i Europa.¹⁰ Inte är det då så märkligt att USA-skytteln William Walker, känd som Contra-Gateagent i Nicaragua, i huvudposition är med i Kosovo och visar på USA:s olika finansieringskällor.¹¹

Bara under åren 1996-98 dödade UCK-gerillan eller närstående grupper nästan tvåhundra jugoslaviska polismän eller kosovare, som inte stödde ett väpnat avskiljande av den egna provinsen från Jugoslavien. Till ett självständigt Stor-Albanien. Vi må tycka vad vi vill om detta. Elva polisstationer stormades under dessa två år. Hur hade en ett sådant övergrepp hanterats i USA om det exempelvis kommit i Kalifornien – från människor med ett mexikanskt ursprung? Ja, naturligtvis med mördande automatvapen!

Det jugoslaviska eller serbiska våldet var naturligtvis ett överväld. Cetniks eller det serbiska, nationella eller monarkistiska våldet släpptes loss i Kosovo. Hos de olika nationernas ledarskap fanns inte ett spår av socialism eller någon tanke på internationell förbrödring. Tito var långt borta. Men var det så märkligt? Utan socialistisk ideologi föder nationellt våld och

⁸ *Dagens Nyheter* 8/4 1999.

⁹ *Foreign Affairs* maj-juni 1999.

¹⁰ Se också Boyes och Wright i *Times* 24/3 1999.

¹¹ En närvaro som inte bara återgavs i många tidningar utan också bekräftades av UCK självt och av Radio 21 i Tirana. Uppgifterna finns i Michel Chossudovskys analys ”NATO:s aggressionskrig mot Jugoslavien”. Artikeln finns på manifest.se.

blodtörstigt vansinne ännu mer nationellt våld och blodtörstigt vansinne. Albanernas exodus från Kosovo efter NATO:s bombningar var naturligtvis en kombination av rädslan för mer bomber och förtrycket från de serber, som nu blivit totalt vansinniga över att albanerna och UCK nu fått de NATO-bomber, som många albaner vädjat om i årtal.

Först Turkiet sedan axelmakterna och nu USA! Om de svensktalande bygderna i Finland ville gå tillbaka till ordningen före 1809 och krävde svenska bombningar av Helsingfors för att kunna få ett Storsverige? Nog skulle då säkert bra många finnar ta till våld mot finlandssvenskarna. Nå, den etniska rensningen? Hur såg det ut i Kosovo innan bombningarna? Tysklands gröna utrikesminister Joschka Fischer talade stort om en ”humanitär katastrof” i Kosovo, ”en katastrof” som han tyckte gav Tyskland mandat att ännu en gång under nittonhundratalet bomba Serbien. Rapporterna från hans ”gröna” utrikesdepartement dess säkerhetstjänst – talade ett helt annat språk:

”Även i Kosovo är en tydlig politisk förföljelse förbunden med albansk etnicitet omöjlig att slå fast. Östra Kosovo är fortfarande inte indraget i en militär konflikt. Livet i Pristina, Urosevac, Gnjilan m fl orter har under hela perioden av konflikt fortsatt i normala banor. Säkerhetspolisens aktioner var inte riktade mot kosovoalbanerna som en etnisk utpekad grupp, utan mot UCK och deras nuvarande eller utpekade vänner. Med en uppgörelse som gjordes med det serbiska ledarskapet vid slutet av 1998 har både säkerhetssituationen och förhållandena för befolkningen med albanskt ursprung förbättrats mycket märkbart speciellt i de större städerna har livet återvänt till det relativt normala. Ändå kunde Rambouilletavtalet med Hacic som en pålitlig nej-sägare bli verklighet. Ett amerikanskt förslag till militär och ekonomisk ockupation av Jugoslavien tvingade Milosevic och hans närmaste krets att säga nej till en uppgörelse som varje jugoslavisk politiker skulle förkastat.”¹²

Naturligtvis behövde också USA, som när det gällde Bosnien-Herzegovina, ”en humanitär avtryckare” för sina militära dåd. I Racak, ordnades en massaker. UCK drog ihop sina stupade, enligt bl a *Le Monde* och *La Liberation*, och enligt vad jag själv kunde se på UCK:s webbsida, drog man samman sina egna stupade soldater och en del civila ”sköldar” i en hög och lät CNN och bl a svenska TV kalla detta för en ”massgrav” med avrättade albaner. Skottskadorna man kunde se på Internet var definitivt inga närskador. Som jägare var det lätt att se att UCK-soldaterna var skjutna på långt håll. OSSE:s rättsmedicinska experter från Finland och Vitryssland kunde inte bekräfta någon massaker, medan däremot jugoslaviska myndigheter rapporterade om häftiga strider med UCK just i Racak.

Men ”massakern” i Racak och USA:s ultimatum i slottet Rambouillet räckte till att bomba Jugoslavien sönder och samman

USA lade på grimman. Hundarna skällde och karavanen drog vidare. Mot Azerbajdzjan och dess oljeflöden. Vi går tillbaka där vi började och frågar om det verkliga är skäl för en socialistisk vänster att ställa sig bakom nationell självständighet utan att fråga efter när, var och hur. Europas nationalism dog i Första Världskrigets skyttegravar. Låt den vila i frid!

---

¹² Rambouilletavtalets dryga 92 sidor lästes säkerligen inte av vare sig Anna Lindh eller merparten av de journalister som skrivit om avtalet. Det handlade definitivt inte bara om Kosovo utan i svart på vitt slogs fast att hela Jugoslavien skulle ockuperas av NATO. Både dess mark och luftrum. Dessutom sas att Kosovos ekonomi skulle skötas helt och hållet efter extremt marknadsliberala principer Avtalet finns att läsa på manifest.se.

Ur *Röda Rummet* 4/1999

Maria Sundvall: Kosovo, kriget och nationen

I förra numret gav Göte Kildén sin syn på hur socialister bör förhålla sig till nationalismen på Balkan. Han menade att den gamla parollen "Alla nationers rätt till självbestämmande" i vår tid är en farlig återvändsgränd. Detta är ett gammalt och knepigt tvisteämne inom arbetarrörelsen, med rötter som sträcker sig bakåt till den klassiska polemiken mellan Lenin och Rosa Luxemburg. Nu ger sig Maria Sundvall in i debatten med ett skarpt svaromål.

Det var på ett möte om Rosa Luxemburg en ljum, syrendoftsmättad majkväll i Lund. Vi kom att diskutera logiken i att Luxemburg både var kallsinnig till självständiga kvinnorörelser och till nationella rörelser. Hon var till och med mot självständighet för sitt eget land, Polen. Vad fanns det för gemensam nämnare i dessa ställningstaganden? Hon avskydde väl alla partikularismer, sade en av kamraterna. Och det klack till i mig som en aha-upplevelse. Partikularism är ett konstigt ord, kanske skulle man kunna översätta det med "särintressen". Det blir lättare att förstå varför just det ordet skulle ramla ned som en uppenbarelse för mig, om man betänker att dess motsats borde vara universalism. Just så var det. Rosa Luxemburg avskydde säkert, hatade och föraktade verkligen, alla hinder på vägen för de arbetandes enade kamp. Hon avskydde det därför att hon var universalist.

Hon ville världsamhällets omvandling och upphävandet av klyftor och orättvisor mellan människor. Hon var universalist, på samma sätt som marxismen är universell till sitt väsen. Den eftersträvar en värld utan gränser och rivandet av alla skrankor, inte upprättandet av nya. Den nöjer sig inte med socialism i ett land, utan menar att världskapitalismen måste bemötas med internationell kamp. Jag kom att tänka på den där episoden när jag läste Göte Kildéns artikel om vårens Balkankrig i förra numret av *Röda Rummet*. En tes i Götes artikel är att nationalismen dog i skyttegravarna under första världskriget. Naturligtvis gjorde den inte det. Om den bara gjort det. Det är en universalists önskedröm. Vi instämmer gärna i den, alla vi socialister. Om nationalismen varit död, skulle denna diskussion inte behöva föras. Inför det senaste i raden av krig på Balkan har vänsterkrafter med likartade ideologiska rötter intagit rakt skilda ståndpunkter. På sitt septembermöte antog Internationella exekutivkommittén, ledningen för världsrörelsen Fjärde Internationalen, där Socialistiska Partiet ingår, en resolution om Balkan. Den försvarar en ståndpunkt som är klassisk för världsrörelsen och som påminner om Socialistiska Partiets ståndpunkt under kriget: Motstånd mot NATO:s bombningar lika väl som mot Milosevic. Försvara Kosovoalbanernas rätt till nationellt självbestämmande, även till avskiljande från Jugoslavien.

Göte Kildéns motsätter sig Kosovos rätt till avskiljande, och tonar ned det serbiska förtrycket av albanerna. Vänsterorganisationer som den svenska Arbetarmakt och Socialist Outlook i Storbritannien har från en rakt motsatt position till och med stött den albanska självständighetsrörelsen UCK och förordat vapenstöd till denna. I den australienska tidskriften *Links*, som ges ut av Democratic Socialist Party, hävdar Michael Karadjis att Jugoslavien bygger på nationellt förtryck, och att dess upplösning är något progressivt. Hur kommer det sig att människor som läst samma marxistiska klassiker, som förmodligen analyserar kapitalismens kriser och 1900-talshistorien på ett grovt sett likartat sätt, ändå kan hamna så väldigt olika i detta års mest brännande världspolitiska fråga? Det går i grunden bara att förstå utifrån vår universalism. Att hantera nationalismens uppsving blir alltid en utmaning, en ofta motbjudande utmaning, för den som ser världsproblemets lösning i universalismen.

Ett annat svar dök upp i mitt huvud när jag hörde Håkan Blomqvist välkänd för *Röda Rummet* och *Internationalens* läsare intervjuas om sin nya bok om Nils Flyg på radion. Hur kom det sig att socialistledaren Flyg på trettioalet gick över till nazismens sfär? Håkan

pekade på två faktorer: stalinterrorn och internationalismens sönderfall. Vi å vår sida lever i en tid där internationalismen åter sönderfallit. Tron på radikala samhällsalternativ har vittrat bort hos miljoner människor över hela världen. Tidigare radikala och internationalistiska rörelser har rättat in sig i den nya världsordningens marschled. Vi är universalister på defensiven, och inser behovet av att stärka försvaret mot de växande högerkrafterna. Att försvara de ”rätta” värderingarna, att inte ge en tumnagel åt nationella rörelser, kan då ses som ett sätt att rusta oss mot nationalism. Men givetvis måste oenigheten socialister emellan framförallt förklaras med att det inte finns några enkla lösningar på de nationella frågorna i forna Jugoslavien. Sällan har flera folk bott så nära varandra och så blandade. Det är mindre komplicerat att stödja östtimoresernas krav på självständighet från Indonesien än att stödja Kosovoalbanerna. Och det är inte bara Jugoslavien som är ett etniskt lapptäcke. I denna folkomflyttningarnas tid blir det en allt vanligare bild. Det var bland annat detta som fick den engelske historikern E.J. Hobsbawm att i sin bok *Nationer och nationalism* hävda att Lenins tanke om nationers rätt till avskiljande inte längre är giltig.

Lenins ståndpunkt

Jag delar inte den uppfattningen. Lenins utgångspunkt var inte den ena eller andra uppfattningen om gränser dragande, utan politiken. Kanske kan vi säga att hans utgångspunkt var att den rätta värderingen är den som leder till arbetarnas maktövertagande. Och för det fordras inte bara värderingar utan också en strategi, en tanke om vägen dit. En sådan strategi består av åtminstone två massiva grundstenar: arbetarnas självorganisering och arbetarklassens enande. För Lenin var således det nationella förtrycket ett politiskt problem. Det splittrade arbetarna i de förtryckta och förtryckande nationerna. Det korrumpade särskilt arbetarna i de förtryckande nationerna och fick dem att ställa sig på sina herrars sida. För att de arbetande skulle kunna ta makten måste de enas över nationsgränserna. Men det kunde inte ske genom att tänka eller önska bort nationsskillnader, utan genom att medvetet erkänna och bekämpa det nationella förtrycket. Det var följaktligen en särskilt viktig uppgift för arbetarna i de förtryckande nationerna att solidarisera sig med arbetarna i de förtryckta nationerna. De storskyddade arbetarna måste stödja de polska arbetarnas kamp för nationell självständighet annars skulle deras klassenighet aldrig bli möjlig.

Utifrån ett sådant resonemang kan man förstås säga att Lenin formulerade en ”princip” även om jag skulle föredra att kalla det en programmatisk ståndpunkt men inte en ”lika evig som helig princip”, som Göte anklagar oss för. Däremot en ståndpunkt sprungen ur politisk nödvändighet. Den ståndpunkten kom att anammas och bli allmångods i Tredje och Fjärde Internationalerna. Internationalismen förutsätter ett erkännande av nationella rättigheter det är kärnan. Folkens frihet att välja måste erkännas. Endast så kan gränser göras mindre viktiga. Och vad är alternativet? Ofrihet att välja? Att tvinga in minoriteter i förtryckande statsstrukturer? Och skulle det alternativet verkligen leda till mindre av nationalism? Den franska socialisten Catherine Samary har besvarat frågan så här: Det finns ingenting som är så effektivt som förtryck för att omvandla en minoritet till ett ”folk” som kräver självbestämmande. Att stödja kamp mot nationellt förtryck betyder inte med nödvändighet att stödja dem som leder eller gör anspråk på att leda den nationella kampen.

Socialistiska Partiet har av tradition stött exempelvis PLO i kampen mot Israel, ANC i kampen mot apartheid utan att dela dessa organisationers politiska strategier och program. När det gäller UCK-gerillan i Kosovo måste det avgörande argumentet vara att den lagt sig i knäet på NATO och därmed inte ens kan föra en verklig nationell kamp. Det finns många invändningar man kan ha mot denna klassiska syn på kampen mot nationellt förtryck. En viktig invändning är att det inte är så lätt att skilja på förtryckare och förtryckta. Dagens förtryckta kan bli morgondagens förtryckare. Och vem avgör vilka som är förtryckta? Den

franske socialisten Michael Löwy drar i boken *Fatherland or Mother Earth* en avgörande skiljelinje mellan Lenin och Stalin. Han visar hur Stalin utarbetade ett helt system av så kallat objektiva kriterier för att avgöra vilka som utgjorde en nation och som således skulle kunna åberopa rätten till självständighet. Lenin däremot utgick från den politiska nödvändigheten att ena de arbetande och undvek objektiva kriterier, menar Löwy. Det som är särskilt irriterande med Stalins kriterier är vad de uppenbarar om självsynen hos delar av arbetarrörelsen.

Det återkommer ibland även när dagens socialister diskuterar nationella frågor. Vi är dock inte, i ännu mindre grad än Lenins och Stalins bolsjeviker, den universella rättvisans gränsdragningskommitté. Vi är rörelser som kämpar i motvind i ett fientligt samhälle, i hopp om att ena de folkmajoriteter som behöver en samhällsförändring. Det handlar inte om att dela ut "rättighetsbrev" till det ena eller andra folket, utan om att se till att nationella hinder inte ska stå emellan dem som måste enas, ifall den nuvarande orättfärdigheten ska få ett slut. Om man således i Löwys eller till exempel Benedict Andersons anda avvisar objektiva kriterier för nationer, och enbart ser det som en politisk fråga, då finns det förstås å andra sidan en risk att allt upplöses i subjektivitet. Om den är förtryckt som uppfattar sig som förtryckt ja, då måste vi kanske stödja all nationell kamp. Det kan leda till att vi blir blinda för politiska realiteter. Svaret, balansgången, är väl ändå att studera de konkreta förhållandena. Det är klart att till exempel en lösning för ett federativt Balkan måste ge frihet att välja åt alla folkgrupper, så att inte nya förtryck skapas.

Men det är samtidigt nödvändigt att visa serbiska arbetare att de har en särskild plikt att stödja de kosovoalbaner som utsätts för storserbiskt förtryck. Visst, de matas ständigt med berättelsen om Kosovo som en helig plats för serberna, en plats vars förlust skulle såra deras nationalkänsla. Men den berättelsen kan bara bemötas med analys som visar att det är en myt. Socialisten Branka Magas beskriver i sin bok *The Destruction of Yugoslavia* hur den myten konstruerades, när den framväxande serbiska borgarklassen behövde den för att legitimera sin expansion söderut mot slutet av 1800-talet. Myten användes för att ge legitimitet åt den nya serbiska monarkin och för att driva ut serbiska bönder att döda sina albanska gelikar i Balkan-krigen 1912-13. Hur formulerar vi då idag ett ställningstagande till nationella frågor i ett land som Jugoslavien, där folken lever så blandade. Är det ändå inte ett tecken på att Lenins ståndpunkter är föråldrade? Att nationell självständighet alltid måste gå ut över någon annan? Eller är det som Michael Karadjis hävdar i tidskriften *Links* att Jugoslavien var en dålig skapelse, byggd på nationellt förtryck, och att dess sönderfall därför är ett framsteg.

Jugoslavien som en nation

Nej, Jugoslavien var ingen dålig idé. Karadjis missar att självständighetsrörelserna i det som kom att utgöra Jugoslavien tidigt insåg att de bara kunde vinna nationell frigörelse om de enades. De kunde bara frigöra sig från Österrike-Ungern i norr och ottomanska riket i söder, och bilda ekonomiskt, politiskt livsdugliga stater ifall de gick samman. Därför föddes idén om ett blandat samhälle – Jugoslavien som sydslavernas land – just ur den nationella frihetstanken. På samma sätt restes tidigt, redan efter Balkankriget på tiotalet, parollen om en Balkanfederation. Det kom senare att bli den socialistiska arbetarrörelsens svar på "Balkanproblemet". Det var inte ett sätt att utmönstra nationella självständighetssträvanden, utan en lösning som förutsatte erkännande av de ingående nationerna och deras frivilliga sammanslutning i en federation. Det första Jugoslavien som bildades efter första världskriget föll samman. Den kroatiska socialisten Branka Magas beskriver att det rasade inte, som många hävdar under Jugoslavien-krigens år på grund av nationella motsättningar, utan på grund av motsättningar mellan de härskande.

Deras rädsla för folkliga resningar fick till följd att verkligt moderniserande reformer inte genomfördes. Det andra Jugoslavien bildades ur andra världskrigets partisaner mot den

tyska ockupationen. Det hade en revolutionär strävan redan från början. Det fanns ett positivt socialt innehåll i det Jugoslavien Titos ledning byggde. Det som verkligen höll ihop detta Jugoslavien var att det faktiskt erkände de ingående nationernas rättigheter. Hela samhällsbygget baserades på federativa principer. Men det var inte bara nationella hänsyn som förenade. Det andra Jugoslavien hade inte varit möjligt om det inte byggts på sociala och ekonomiska reformer som jordreformen, och så småningom självstyret på fabrikerna. Klassmässiga reformer plus upphävande av nationellt förtryck, se där ett kitt som verkar hålla samman många revolutioner. Jag tänker på Kuba, ett land där de sociala villkoren försämrats drastiskt under nittioalet. Ändå tycks det inte som att stödet till Castroregimen är till grunden nertritat. En del av förklaringen är väl att det var revolutionen 1959 som upprättade Kuba som självständig nation, ja som skapade det moderna Kuba.

Sönderfallet

Vad orsakade i så fall Jugoslaviens sönderfall? Det fanns brister i bygget. En sådan brist var just hanteringen av nationella frågor. Det mest uppenbara exemplet handlar om albanerna som inte gick med frivilligt i det nya Jugoslavien. Under åren efter kriget slogs albanska uppror ned och albanerna fick inte samma nationella rättigheter som andra folk i Titos Jugoslavien. Andra brister blev alltmer uppenbara med tiden: Byråkratiseringen, som ledde till förlösande av gemensamma resurser i strider mellan regionala byråkratlickar, vilka ibland använde nationalistiska argument. Bristen på demokrati, som visade sig i undertryckande av såväl radikala studentrörelser som arbetarnas fackliga kamp. Slutligen hamnade Jugoslavien i en total samhällskris. Krisen var ekonomisk i grunden och förvärrades av skulden till Internationella valutafonden. Den fick samhällseliga konsekvenser i form av ökade konflikter mellan fattiga och rika republiker och försämringar för de arbetande. Åren 1981-1984 reducerades arbetarnas köpkraft med 30 procent. De sociala motsättningarna skärptes. Antalet strejker ökade och arbetarklassen lämnade det jugoslaviska kommunistpartiet i massor. Den klassiska alliansen mellan partiet och arbetarna föll sönder och den maktavande eliten stod utan bas. Samtidigt förändrades den internationella ramen. Snart var det 1989 och det fanns inte längre någon motvikt till USA:s nya världsordning. Att som Göte reducera hela denna utveckling till en fråga om en tysk konspiration blir alltför torftigt enögt. Visst, stormakterna agerade i sina egna intressen men varför fanns det i så fall gehör för deras komplotter? Det fanns också inhemska, sociala och klassmässiga skäl till krisen.

Och Jugoslaviens historia visar att de inhemska skälen inte i en motsvarande enögdhet kan reduceras till ett outrotligt, naturligt hat mellan folken. Tvärtom, de hade kunnat leva tillsammans, men hindrades till det. De som hindrade, de som med Magas' formulering medvetet förstörde Jugoslavien, var i första hand de serbiska ledarna. Hon visar övertygande hur Milosevic, inför den kris som uppstod när partiet tappade sitt arbetarstöd, valde sida och valde nationalisterna. Hela det uppträdde där han i april 1987 reste till Kosovo och uppmuntrade serberna där, som ett förspel till att senare beröva Kosovo dess autonomi, var den välregisserade inledningen på en politisk helomvändning. Med den följde en ogenerad högervändning med öppen flirt med storserbiska nationalisterna. Att det var ett brott med det förflutna visas av att det inte gick friktionsfritt att tvinga igenom kursändringen ens i det byråkratiserade kommunistpartiet. Ledande företrädare för den serbiska delen av partiet, som protesterade mot de nya nationalistiska tongångarna, avsattes från sina poster. De hänvisade till att de serbiska socialisterna en gång sett som en huvuduppgift att bekämpa just den storserbiska nationalismen. En fälla för vänsterkrafter är att skönmåla Milosevic, kanske därför att hans parti fortfarande kallar sig socialistiskt, eller enligt logiken att NATO:s fiende måste vara vår vän. Det är klart, Milosevic är inte den Hitler som han framställdes som i propagandan inför vårens krig. Men han är politisk ledare för en reaktionär regim, inte bara vad gäller nationella frågor. Så här beskrivs hans ideologiska "linje" i resolutionen från Fjärde Internationalen: Milosevic

har befast sin makt genom att spela ut alla kort: genom att uppmana till mobilisering mot byråkratin för att stärka sin egen makt gentemot sina rivaler och sedan förlita sig på byråkratiska och korrumpierade verktyg för att styra företagen. Genom att hänvisa till Tito och det antifascistiska, jugoslaviska förflutna och samtidigt bryta radikalt med detta förflutna genom att alliera sig med serbiska nationalistiska strömningar med antikommunistisk tradition.

Genom att stödja de separatistiska strävandena hos de serbiska minoriteterna i Kroatien och Bosnien och förlita sig på extremhögerns ultranationalism och dess paramilitära grupper för att därefter stödja "fredsplaner" och bryta med sina tidigare allierade. Men även om ansvaret för Jugoslaviens sönderfall vilar tungt på den storserbiska nationalismen, har såväl Magas som Samary i upprepade analyser visat att detta inte hade kunnat ske utan de andra regionella/nationella byråkratiernas acceptering. Så protesterade till exempel inte Kroatiens och Sloveniens ledningar i början mot att Kosovo berövades autonomi. Kanske kan man säga att den viktigaste inhemska faktorn som störtade Jugoslavien i avgrunden var det byråkratiska styret. Att säga att Serbiens och Kroatiens ledningar delar ansvaret för krisen, innebär inte att lägga skulden på alla serber och kroater. Samary har ofta varnat för en historieskrivning som klandrar alla serber för Milosevic' handlingar eller "förstår" serbiskt förtryck av kroater därför att Kroatien var en fascistisk Ustasjastyrd lydstat under andra världskriget. Tanken om kollektiv skuld för folkgrupper är i grunden reaktionär. Därför har jag också svårt att förstå att Göte ägnar så stort utrymme åt det "begripliga" i serbernas reaktioner mot albaner. Det om något är väl att ge för många tumnaglar åt nationella/nationalistiska fördomar.

Kosovo

Vilken var och är då Kosovos ställning i forna och nuvarande Jugoslavien? Göte skriver om detta i ett avsnitt mot slutet av sin artikel, ett avsnitt som skulle kunna användas i studier av politisk retorik. Det är ett skenbart faktafyllt avsnitt, som dignar under olika förklenande värdeomdömen om albanernas nationella anspråk. Man får bilden av en liten nomadiserande, outvecklad folkspillra i ett område "av randstatskaraktär"; "quislingar" som stött ockupationsregimer, ja till och med fascister och försvarat sina privilegier. Serberna däremot hade sitt "historiska sköte" i Kosovo och ett "starkt" kungadöme under medeltiden, de var "fasta" jordbrukare och numerärt övermäktiga. Bort faller några enkla iögonenfallande fakta: I provinsen Kosovo utgör den albanska befolkningen sedan länge en massiv majoritet. Totalt utgjorde albanerna 1991 drygt 2 miljoner av forna Jugoslaviens 23 miljoner invånare. Folkspillra? ja, allt beror väl på vad man jämför med, men Götes användning av ordet "samisk" får väl oss snarare att tänka på en grupp som går att räkna i ett par tusental. Denna lokala majoritet hade i Titos Jugoslavien inte samma nationella rättigheter som andra folkslag. Dock fick provinsen en rätt långtgående autonomi i 1974 års författning. Proteströrelser 1981 möttes, liksom liknande rörelser på andra håll i Jugoslavien, av ökat förtryck. År 1989 upphävdes Kosovos autonomi genom ensidiga beslut från ledningen i Belgrad. Det inledde en period som av många har liknats vid apartheid. Fler än hundratusen offentliganställda sägs ha förlorat jobben av inget annat skäl än sin etniska tillhörighet. Albanska media och skolor stängdes. Många fängslades endast därför att de varit med i protesterna mot upphävandet av autonomi. Särskilt hårt drabbades gruvarbetarna, som genomfört en strejk nere i gruvgångarna i åtta dagar.

Hur kan man så mångordigt dölja att det rör sig om ett av de klaraste exemplen i Europa i vår tid på nationellt förtryck? Det måste man kunna slå fast utan att hamna i fällan att börja räkna lik. Göte gör rätt stort nummer av att massmediabilden av det som kallades folk mord var förljugen. Det är väl självklart att NATO ljög för att förstärka krigshetsen (eller att bägge sidorna ljög, men att NATO gjorde det med större resurser och tillgång till väststyrda media med global täckning). Men vi behöver väl inte vänta på albanska massgravar för att kunna slå fast att det funnits och finns ett nationellt förtryck mot albaner? Hur kan man låtsas som om för-

trycket på något sätt vore albanernas eget "fel" eller välförtjänt på grund av deras reaktionära ståndpunkter? När gruvarbetarna tog initiativ till en protestmarsch från gruvorna i Trepca till Pristina, i november 1988, anslöt sig totalt en halv miljon människor till femdagarsmarschen. När gruvarbetarna i Trepca senare, i februari 1989, genom sin ockupationsstrejk av gruvorna drog igång en generalstrejk, lamslogs provinsens ekonomiska liv. Kraven Ja, inte rörde det sig om krav på ett Stor-Albanien. Arbetarna krävde att de nya styresmän som Belgrad utsett, sedan de albanska avsatts, skulle avgå. De krävde att ingen konstitutionell begränsning av Kosovos autonomi skulle ske utan demokratisk debatt. De krävde att albanerna inte längre skulle behandlas som andraklassens medborgare i sitt eget land.

Vad bör göras?

Vilken lösning på motsättningarna i Jugoslavien kan vi tänka oss idag, efter vårens Balkan-krig? Fjärde Internationalens ledning för i sin resolution fram några punkter: – Att stödja det civila samhället, särskilt ungdomen och arbetarna, i Kosovo att ta kontroll över sin framtid, sitt försvar och sina institutioner så snabbt som möjligt inom en demokratisk ram. Det förutsätter att de utländska trupperna försvinner och att området får självstyre istället för att bli ett FN-protectorat. Internationella band måste knytas främst med fackföreningar. – Rätt till självbestämmande för Kosovo. Respekt för minoriteter och solidaritet mellan folken på Balkan. Det innebär inte att vi stöder en allmän lösning om "ett folk en stat". Men folk måste själva få välja. Den rätten måste försvaras samtidigt med en kamp för politisk och etnisk pluralism, mot all politik av etnisk rensning och för jämlik behandling av alla folkgrupper.

Vi stöder Kosovobornas legitima krav på ett oberoende Kosovo. Ingen har rätt att tvinga dem att stanna kvar i en federation som leds av den regim som organiserade utrensningarna av albaner. – Det gäller för den jugoslaviska befolkningen och särskilt för serberna, men inte för NATO, att göra ett slutgiltigt bokslut över alla tragedier som Milosevics politik lett till. Däremot är det fel att det serbiska folket tagits som gisslan två gånger, dels under kriget och dels genom ekonomisk strypning. Vi bekämpar också internationella krigsförbrytartribunalens selektiva, och därmed, politiska karaktär. Alla brottslingar bör ställas inför rätta, även NATO-ledningen, det vill säga de imperialistiska regeringarna. – Band mellan fackföreningar, gräsrotter och feminister måste upprättas på hela Balkan, i protest mot den reaktionära privatiseringspolitiken. Det är en klar och rak politik. Vad kan egentligen argumentet vara för att förvägra albanerna nationella rättigheter? Deras självständighet kan bara bygga på blodsutgjutelse, skriver Göte. Deras underkastelse också, uppenbarligen. Det är väl som Fjärde Internationalens ledning skriver, att det går att förstå dem som är mot Kosovos rätt till självbestämmande därför att de fruktar Jugoslaviens fragmentering. "Men ett selektivt sätt att säga ja eller nej till självbestämmanderätten innebär med nödvändighet ett accepterande av att den mäktigaste skipar rätt och att stormakterna gör godtyckliga val." Mot hela detta perspektiv skulle man kunna invända att det inte finns någon som bär upp det. Det är sant, det är länge sedan folkliga eller progressiva alternativ till Milosevic och de andra nationalisterna hade någon chans. Just därför blir de band som kan knytas underifrån så viktiga. Just därför blir det så viktigt med gräsrotssamarbete både inom det forna Jugoslavien och mellan rörelser i väst och deras motparter i regionen.

Att Jugoslavien skulle förtäras av nationalism var ingen naturnödvändighet. Det var ett resultat av att samhällsväven trasats sönder och att alla radikala samhällsalternativ tömts ut. Om man ser nationalismen så, som en vakuumideologi, som den lära som sprids i bakvattnet av den ekonomiska skövlingen, då blir det uppenbart att uppgiften inte kan stanna vid att förhålla sig till nationalismen. Det måste handla om att bygga upp andra gemenskaper. Mellan arbetande människor, mellan rörelser, mellan ungdomar och äldre, mellan öst och väst. Den verkliga uppgiften blir att fylla vakuemet med nya bärande samhällsvisioner.

Ur *Röda Rummet* nr 1/ 2000

Göte Kildén: Replik: Slutsatser om Balkankriget och nationalismen

I Röda Rummet nr 3/99 skrev Göte Kildén en artikel om bombkriget på Balkan, där han gav sin syn på hur socialister skulle förhålla sig till kosovoalbanernas kamp för nationella rättigheter. Kraven på "nationell självständighet" som ställs av olika folkgrupper på Balkan är reaktionära, menade Kildén.

Han fick starkt mothugg av Maria Sundvall i förra numret, 4/99. Hon hävdade i sitt debattinlägg att Göte Kildén blundar för det nationella förtrycket av kosovoalbanerna och pläderade för att socialister bör stödja Kosovos rätt till självbestämmande, en politik som också Fjärde Internationalens ledning tagit ställning för.

Här återkommer Göte Kildén med en replik där han polemiserar mot den uppfattningen.

Ett vanligt talesätt är att i krig – är sanningen det första offret. Visst är det så. Men för det mesta offras sanningen även i fredstid. I en krönika, i *Aftonbladet* den 21 november 1999, slår exempelvis Staffan Heimerson (som för övrigt fick något stort journalistpris för sina totalt okunniga skrivelser under inbördeskriget i Bosnien-Hercegovina) fast att: "Kosovo? Det är inte mycket vi längre hör därifrån. Hälsan tiger still. Grymheterna har upphört".

Detta samtidigt som det i Kosovo har skett en så gott som fullständigt klinisk rensning av alla människor som inte etniskt är albaner. Uppemot 250 000 serber, montenegrinerna, romer, goranis (omkring 12 000 muslimska slaver), judar, turkar, bosnier och kroater har drivits bort med hjälp av mord, mordbränder, plundring, våldtäkter och misshandel.¹ De som fallit offer för UCK:s mördarband är inte heller några kvardröjande medlemmar i serbiska frikårer eller chauvinistiska serbiska poliskåror. Nej. Det handlar inte om hämnd. De serber som var skyldiga till våldsdåd mot oskyldiga albaner har sedan länge lämnat Kosovo. Nej. Nu handlar det bara om att UCK – först med hjälp av NATO:s bombningar och sedan med KFOR:s 40 000 soldater – fått en praktisk möjlighet att genomföra sitt politiska program: ett Kosovo med bara ett folk – etniska albaner – som senare ansluts till ett Stor-Albanien. Robert Fisk från den brittiska tidningen *Independent*, som var en av de få journalister, som stannade kvar när bomberna slutat falla och CNN åkt hem, har exempelvis rapporterat att man i staden Zupa hittat en 96 år gammal man, bunden och med munkavle, ihjalskjuten i huvudet. I Kamenica brändes en 82 år gammal kvinna ihjäl inne i sitt hus. En nittioårig serbisk kvinna Ljubica Vujovic hittades dränkt i sitt eget badkar. Nitton fattiga småjordbrukare avrättades på sina fält...²

Nyligen skulle ett litet kroatiskt samhälle vid Lecnice fira sin sjuhundraåriga närvaro i provinsen. Men dess innevånare fick fly hals över huvud och är nu flyktingar i Dubrovnik. Nyligen fick också en av de sista judarna, ordföranden för Pristinas församling, Cedra Prlincevic, fly till Belgrad. "Det pågår en pogrom mot alla icke-albaner", underströk han. Av Pristinas 40 000 serber finns det nu bara 400 kvar. De albanska terrorbanden riktar också in

¹ Senast bekräftat av Dennis Mc Namara, FN:s flyktingsändebud, vid en presskonferens i Tirana: "Tragedin är att vi har nästan en miljon (etniska albaner) tillbaka och en kvarts miljon nya (serber och andra minoriteter) utanför (BBC.news. 20.3.00). Enligt samme Mc Namara är det också för tidigt för icke-albanerna att komma tillbaka. "Vi är inte för att de kommer tillbaka om detta betyder att ta folk i bepansrade bilar in i militärt skyddade enklaver."

² Uppgifterna finns i en artikelserie av Robert Fisk i den brittiska tidningen *Independent*. Bland annat från den 24.11. På OSSE:s hemsidor, www.osce.org/kosovo/, finns också ett otal uppgifter om alla övergrepp.

sig på ”den serbiska kulturens och religionens Jerusalem”, som tidningen *Le Figaro* uttrycker det. I november var snart 150 ortodoxa kyrkor, kloster eller begravningsplatser förstörda.³

I mitten på november började också den Internationella Krisgruppen (ICG) slå larm. ICG leds av senatsledaren i USA, George Mitchell, och är grundad av EU, USA och tretton andra länder och kan nog inte med all möda i världen räknas som ett proserbiskt forum. I ICG:s rapport hette det bland annat :

”Det aktuella kriget är över, men dödandet fortsätter på den nivå som fanns före NATO:s bombningar. Då dödades i snitt 10-15 serber i veckan och ett liknande antal UCK-soldater. Nu i augusti uppskattas att omkring 30 människor i veckan blir mördade (lägg märke till att ICG nu inte talar om de dödas etniska härkomst). I två månader har siffran varit ungefär densamma.”⁴

Alla tillgängliga siffror fram till januari vittnar om samma våld. I sin rapport är ICG också mycket kritisk till att UCK bytt uniformer och förvandlats till en femtusen man stark Kosovo Protection Corps. Det kommer inte att hindra våldet eller att den etniska rensningen blir hundraprocentig utan snarare ”förstärka serbernas skräck och isolering”, skriver man i sin rapport.

Heimerson, liksom ”världssamfundet”, media i stort eller våra ”humanitära” politiker, talar också lika tyst om Haagtribunalens sensationella rapport i höstas. En rapport från fyrahundra medicinska experter från fjorton länder, där dessa i månader finkammat Kosovo på jakt efter massgravar från mördade albaner. Men inte hittat en enda. Där USA:s försvarsminister William Cohen talade om ”upp till 100 000 dödade albaner”. Där har tribunalens experter 'bara' hittat 2018 kroppar sedan 1992. Många av offren är också serber (lika många serber som UCK-soldater sa ICG). Doktor Emilio Perez Pujol, som ledde den spanska gruppen, sa så här till *Sunday Times*: ”Jag beräknar att slutsumman av döda i Kosovo kommer att bli högst 2 500. Det inkluderar en rad märkliga dödsfall som inte kan läggas någon part till svars”. I El Pais beklagar sig också Pujol över att han och hans kollegor ”blivit offer för en semantisk piruett av krigets propagandamaskiner. Vi hittade inte en – inte en enda massgrav.”⁵

Under bombningarna av Jugoslavien hävdade NATO och UCK exempelvis att serberna dumpat upp till tusen kroppar om dagen i Trepcas gruvschakt. I brittisk press jämfördes gruvområdet med de nazistiska dödslägren. De grönas ledare i Tyskland, Joschka Fischer, fick sitt partis färger att gå över i allt mer brunt när han sa att tyska bombplan, efter femtiofem år, kunde lyfta och sättas in i ”kampen mot Auschwitz”.

Ingen etnisk rensning

Haagtribunalens rapport är samstämmig med de uppgifter vi fått från de jugoslaviska myndigheterna. NATO och västvärldens ledare bedrog världsoinionen för att få mandat för sina terrorbombningar. Punkt slut. I sin replik skriver Maria Sundvall: ”Men vi behöver väl inte vänta på albanska massgravar för att kunna slå fast att det funnits och finns ett nationellt förtryck mot albaner...ett av de klaraste exemplen i Europa i vår tid på nationellt förtryck”. Nej, vi behöver inte vänta. Det finns inga massgravar i Kosovo. Inget Auschwitz. Sommaren 1998 kontrollerade UCK 25-30 procent av Kosovo. Med egen administration, vägblockader och militära värn. Om nätterna kontrollerade de albanska nationalisterna långt större ytor.

³ Uppgifterna är hämtade från en ”dossier” i *Le Figaro Magazine* från den 15 oktober.

⁴ ICG:s rapport från v.45 -99 citeras extensivt på www.wsws.org:s hemsida (World Socialist Web site).

⁵ Pujols kommentarer citeras efter bland andra John Pilger i *New Statesman* 15 november. Haagtribunalens chefsåklagare Carla del Ponte presskonferens återgavs i internationell press. Hennes talesman, Paul Risley hävdade att man inte kunde fortsätta jakten efter massgravar på grund av tjälen. I *Le Mondes* stora marsnummer om Kosovo visade man att detta var bedrägeri. För när Risley gjorde sitt uttalande var det tio plusgrader i Kosovo. Detta marsnummer med en lång ”Chronique d'un génocide annoncé” och ett ”Adieu au Kosovo multiethnique” är för övrigt en ren journalistisk slätter av alla dem som hävdade en serbisk förintelse av Kosovos serber.

UCK hade kanske upp till 50 000 beväpnade män i ryggen, mer eller mindre organiserade, och genomförde över tvåtusen militära operationer under åren före NATO:s luftstöd. Innan NATO:s bomber började att falla, drevs ett fåtal albaner ut ifrån Kosovo. Albanernas exodus kom efter NATO:s bombattor. Serbisk polis, militär och serbiska högnationalistiska frikårer fick tiotusentals albaner att fly upp i skogs- och bergsområden i den egna staten. Men det fanns ingen medveten och planerad serbisk ”etnisk rensning” av Kosovos albaner. Inte heller några organiserade våldtäktspogromer eller koncentrationsläger. Däremot en militär konflikt mellan UCK:s militära uppror mot den jugoslaviska staten och motangreppen från polis och militär. Det tycks klarlagt att huvudparten av de offer som hittats kommer från dessa strider.⁶ Ett första bokslut tycks klart. Det fanns inget serbiskt ”Holocaust” i Kosovo.

Ett andra bokslut är lika klart. En av de största amerikanska militärbaserna sedan USA:s invasionskrig i Vietnam har nu upprättats i det jugoslaviska Kosovo.⁷ Här finns allt för de femtusen soldaterna. Flygfält och helikopterplattor kors och tvärs. Två kapell, rörliga toaletter, bibliotek. Både Mac Donalds och Burger King. (Trehundra miljoner svenska kronor har också investerats). Militärt är flygbasen strategisk för vidare uppdrag norr- och österut. FN har i Kosovo också ersatt den jugoslaviska dinaren med deutsche mark. Den albanska nationalismen har segrat. Men kan bara överleva i den politiska spisvärmern från den amerikanska och tyska imperialismen.

Så har vi ett tredje bokslut. Det civila samhället har kollapsat. Överallt fattigdom, kriminalitet, knarkoffer eller offer från trafikolyckor. Eller bara vanliga mord. Kosovo är nu laglöst land. Maffia från Turkiet, Montenegro, Italien och inte minst från Albanien slåss med varandra om kontrollen över bland annat herointrafiken till Europa. Här finns mängder med prostituerade. Den marknaden är så het att det importeras prostituerade från Ryssland och Baltikum.⁸ Albanskorna räcker inte till. Kanske kan någon ”humanitär organisation” ge oss några TV-bilder på nöden hos dessa kvinnor? Här ser vi Internationella valutafondens land. IMF Country. Här är Clintons New Frontier. Långt viktigare än bakgården i någon central-amerikansk bananrepublik. I grunden är programmen från alla Balkans nationalister visitkort till imperialismen. Amerikansk eller tysk imperialism blir blott en fråga om taktik.

Ett fjärde bokslut: Regionens ekonomi, dess sociala liv kollapsar. USA och dess allierade bombade Jugoslavien tillbaka om inte till stenåldern, så nästan till tiden efter Andra Världskriget. Enligt Human Rights Watch dog 527 civila jugoslaver. Tusentals andra invaliderades. Floder, vägar, broar, järnvägar, fabriker, sjukhus, skolor, barnhem, bostadsområden, vattenverk, kraftverk och kraftledningar totalförstördes i en omfattning som Europa inte sett sedan Andra Världskriget.⁹ Det ”humanistiska världssamfundet” ristade knappt den jugoslaviska armén – men slog medvetet ut civil infrastruktur och dödade medvetet mer än femhundra civila. I Jugoslavien finns det också 800 000 flyktingar från Bosnien och Kroatien. Liksom snart 300 000 flyktingar från den egna provinsen Kosovo.

⁶ Söndagen den 12 mars i år visade BBC en sensationell dokumentär om NATO:s och OSSE:s stöd åt och samarbete med UCK. Samma dag dubblerades och utvidgades materialet i tidningen *The Sunday Times*. Där säger den albanska förhandlaren Dug Gorani att ”ju mer civila som dödades, desto större är chansen till en internationell intervention”. Det var en utländsk diplomat som sa till mig, fortsätter han: ”Se här. Om ni inte passerar en kvot på femtusen döda, får ni aldrig någon permanent närvaro från den utländska diplomatin”. Tidningen fortsätter ”När OSSE lämnade Kosovo en vecka före flygattackerna, lämnade många av dem sina satellittelefoner och globala navigationssystem till UCK-ledare. Många UCK-ledare hade telefonnumret till General Clark, NATO:s befälhavare”.

⁷ Citerat efter *Internationalen* 50/99.

⁸ Från ett reportage i TV-aktuellt samt från Robert Fisks novemberserie i *Independent*.

⁹ 7 februari. Citerat efter *Le Monde Diplomatique*, mars/2000.

Karavanen mot Azerbajdzjan

Inte bara Kosovo, utan också hela Jugoslavien, dvs i stort sett hela Balkan, har rivits sönder i småstycken. Ekonomiska band har klippts av. Samarbete har ersatts av etniskt hat. Arbetarklass har blivit nation. Det finns inga dinarer. Bara D-Mark, dollar, automatgevär, NATO och IMF. För massan av arbetare, bönder och tjänstemän på Balkan har livets möjligheter kastats decennier tillbaka.

Nåväl, nu har inte USA och dess allierade bara tänkt sig att stanna vid att utplundra Balkan på råvaror och billig arbetskraft. Den imperialistiska karavanen drar vidare mot Azerbajdzjan och Kaspiska havet. Det kan också bli stridigheter om vem som ska leda den. Det var ingen tillfällighet att EU beslöt att stärka, eller snarare bygga upp, sina egna militära muskler, efter USA:s stora kliv in i det senaste balkankriget. De 80 000 man elittrupper, som bland andra Sverige nu är med och skapar, är en ren reflexrörelse från europeisk imperialism.

Detta är det femte bokslutet: "Vi vill också ha del av oljan, naturgasen, alla andra råvaror, billig arbetskraft och marknader i det centrala Eurasien", är budskapet från de europeiska kapitalgrupperna. De vet vad USA vill. De vet vad Zbigniew Brezezinski, en av den amerikanska presidentmaktens viktigaste rådgivare, skrev i *Foreign Affairs* september/oktobernummer 1997:

"Förenta Staternas roll som världens ledande makt kommer med säkerhet att inte ifrågasättas på en generation. Ingen nation kommer troligen att kunna utmana USA på maktens fyra nyckelområden – militärt, ekonomiskt, teknologiskt, kulturellt – vilka sammantagna leder till global politisk kontroll".

Brezezinski fortsätter om vad som gäller för den euroasiatiska superkontinenten:

"efter Förenta staterna finns de sex största ekonomierna och militära styrkorna där, liksom alla utom en av de erkända kärnvapenmakterna, liksom alla utom en av de dolda. Euroasien omfattar 75 procent av jordens befolkning, 60 procent av dess ekonomiska tillgångar och 75 procent av dess kända energitillgångar....ett mer utsträckt Europa och ett utvidgat NATO (kommer) att tjäna USA:s både kortsiktiga och långsiktiga intressen. Ett större Europa kommer att utvidga det amerikanska inflytandet, utan att samtidigt skapa ett Europa så politiskt integrerat att det kan utmana Förenta Staterna i frågor av geopolitisk betydelse, särskilt i Mellanöstern".

I den kaspiska regionen finns några av de största återstående reserverna av olja och naturgas i världen. En energi som också är drivkraften i USA:s hela ekonomi, samtidigt som dess egna resurser kommer att tryta. Därav krigen mot Irak. Därav karavanen mot Azerbajdzjan. Mängder med ekonomiska och militära avtal har slutits mellan USA, dess oljebolag och olika regeringar i regionen. Blairs brittiska bolag är också med på ett hörn. Allt görs för att få makt över energitillförseln genom länder utanför Rysslands, Irans och Jugoslaviens kontroll.

Tjetjenienkriget

Det finns också ett sjätte bokslut. Rysslands militära nederlag i Tjetjenien 94-95 tillsammans med en ekonomisk, ideologisk, politisk, militär och moralisk förruttnelse av det gamla stalinistiska sk sovjetsamhället blev inte den droppe som fick den ryska bägaren att rinna över. Stanken och nedbrytningen fortsatte som förut. Utan politiska massrörelser. Men situationen i dagens Ryssland visar skrämmande likheter med den i Tyskland efter Första Världskriget då krigsnederlaget och de oerhörda ekonomiska skadestånd, som segrarmakterna avkrävde Tyskland, bokstavligen blev "blut und boden" för Hitler och nationalsocialismen. USA:s beslut att bomba sönder Jugoslavien (med hjälp av UCK:s och OSSE:s satellittelefoner) utan hänsyn till Rysslands protester, blev till sist den droppe, som kom den ryske bägaren att skvalpa över rejält. Därför fick vi se de ryska fallskärmsjägarna på plats ute på Pristinas flygfält innan NATO:s styrkor hann dit. Kanske en symbolisk räd för att göra på samma sätt

som när de sovjetiska soldaterna stormade Hitlers Berlin, innan de allierade hann fram. Men framförallt ett budskap från den ryska militären: – Nu är det nog. Nu sätter vi ner våra stövelklackar. Många uppgifter talar om att USA försökte få Storbritanniens trupper att skjuta bort ryssarnas trupper på Pristinas flygfält. Britterna svarade bara att de vägrade att gå med på ett tredje världskrig. Det är också därför vi fick se hur den ryska ledningen fattade en lång rad beslut om militära upprustningar och brytningar med USA. Bland annat meddelade Putin världen att Ryssland är berett att använda kärnvapen som första land – om dess intressen hotas. När USA så tydligt visade att man ville ha fri sikt fram till Kaspiska Havet, samtidigt som de tjetjenska rebellerna försökte sig på en militär erövring av Dagestan – där Ryssland projekterat och börjat bygga en ny oljeledning runt Tjetjenien, då kom beslutet att till varje pris krossa den tjetjenska rebellstaten. I vågskålarna, när vi bedömer det senaste Balkankriget, ska vi definitivt väga in åtminstone en del av krigets fasor i Tjetjenien. Utan UCK:s och NATO:s krig mot Jugoslavien kanske det senaste kriget i Tjetjenien inte blivit av.

Samma slutsatser

Så till Maria Sundvalls svaromål på min artikel om just det senaste balkankriget. Först till två märkligheter. Den första börjar så här: ”Att som Göte reducera hela denna utveckling till en fråga om tysk konspiration blir alltför torftigt enögt”.

Så skriver Maria. Varför? I min artikel finns ett långt stycke som handlar om Jugoslaviens sönderfall. Maria ”rättar mig” genom att sammanfatta med det sammandrag från Chossudovskys artiklar om bland annat IMF:s roll som jag redan försökt beskriva. Därpå refererar hon till Samarys artiklar om den ojämna ekonomiska utvecklingen i Titos Jugoslavien. En del av en grundläggande materiell förklaring till den sydslaviska statens sammanbrott. Javisst. Det var därför jag försökte understryka detta genom en lång sammanfattning av Samarys tankegångar.¹⁰ Efter Marias referat av det jag redan refererat drar hon så slutsatsen att ”kanske kan man säga att den viktigaste inhemska faktorn som störtade Jugoslavien i avgrunden var det byråkratiska styret”. Vad jag skrev var följande:

”Den ekonomiskt så ojämna regionala utvecklingen på Balkan blev politiskt outhärdlig med hjälp av IMF:s reformer,. I avsaknaden av en socialistiskt, solidarisk rörelse med ett program av förbrödring och samarbete, fick vi dåraktiga politiker som hundra år för sent försökte pröva nationella lösningar. Men i början på 1990-talet var det fortfarande inte klart hur kartan skulle se ut. Vad kom att bestämma att exempelvis Bosnien-Hercegovina kom att göra anspråk på en egen statsbildning? Något som i stort sett saknade nationella eller historiska rötter...”

Drar vi inte samma slutsatser? Om än inte med exakt samma ord. Var är Marias poäng? Jag begriper ingenting.

Så till den andra märkligheten. Maria läser min artikel som om att jag trodde att nationalismen dog i Första Världskrigets skyttegravar och påpekar lite skolläraraktigt att så är det naturligtvis inte. Hon skriver till och med att detta är ”en universalists önskedröm”. Men i min artikel stod det så här:

”Under Första Världskriget – i Europas huvudländer – dog nationalismen som progressiv idé eller politiskt program. Den slets sönder tillsammans med de fyra imperier som hade ansvaret för kriget.

¹⁰ Som en parentes har i veckan en gammal lärobok i historia, R R Palmers världshistoria, gett mig en förklaring till detta. Den region som var och är så förtvivlat ekonomisk efterbliven, dominerades av den magyariska, totalt improduktiva godsägarklassen. Den region som ekonomiskt sprudlade dominerades av den tyska borgarklassen i Österrike. Dubbelmonarkin var inte minst dubbel när det gällde produktionsförhållandena. Desto mer makt och styrka som Bismarcks Tyskland kämpade sig till, desto svagare blev Österrike, vilket gjorde magyarerna starkare i deras inbördes relation. Ekonomiskt och politiskt påminner relationen om den mellan Amerikas nord- och sydstaterna.

Den är lika död och förmultnad som de miljoner och åter miljoner arbetare och bönder som under de egna nationernas fanor dödades och ruttnade bort i krigets stinkande skyttegravar.”

Vad jag skriver och menar är naturligtvis att nationalismen i Europas huvudländer är död, stendöd, som en progressiv idé. Punkt slut.

Kapitalismens fjärde epok

Så till vårt program och dagens Balkan. Maria har många referenser till Lenin och till Michael Löwy, till Internationernas historiska program om nationell självbestämmanderätt. Färre till Balkan och framförallt färre till imperialismens roll i dag.

För mig är det som stundom kallas ”leninismen” framförallt två enkla citat. Dels ”en konkret analys av konkreta förhållanden”. Dels ”Det gäller att lära känna alla klasser och alla klassers rörelse”. Här är några viktiga stycken från Lenins ”Om nationernas självbestämmanderätt”:

”Den marxistiska teorin kräver vid analysen av varje social fråga ovillkorligen att denna ställs inom en bestämd historisk ram och vidare, ifall det är fråga om ett land (exempelvis om det nationella programmet för ifrågasvarande land), att hänsyn tages till de konkreta särdrag som skiljer detta land från andra under en och samma epok.

Vad innebär detta marxismens ovillkorliga krav, tillämpat på vår fråga?

Det betyder framförallt att två, ur den nationella rörelsens synpunkt i grunden olika kapitalistiska epoker måste strängt särskiljas. Å ena sidan har vi epoken för feodalismens och absolutismens sammanbrott, epoken för det borgerliga demokratiska samhällets och den borgerligt demokratiska statens uppkomst, då de nationella rörelserna för första gången blir massrörelser och på ett eller annat sätt, genom pressen, genom deltagande i representationsorganen osv; drar in alla befolkningsklasser i politiken. Å andra sidan har vi en epok som kännetecknas av fullt utvecklade kapitalistiska stater med ett för länge sedan stabiliserat konstitutionellt system, med en stark utvecklad antagonism mellan proletariatet och bourgeoisien – en epok som kan betecknas som inledningen till kapitalismens sammanbrott...

Naturligtvis är den förra och senare epoken inte åtskilda genom någon mur utan förbundna genom talrika övergångslänkar, varvid de olika länderna dessutom skiljer sig från varandra genom den nationella utvecklingens snabbhet, befolkningens nationella sammansättning och lokala fördelningar osv. Det kan inte ens vara tal om att marxisterna skulle börja utarbeta ett nationellt program i ett visst land utan att ta hänsyn till alla dessa allmänt historiska och konkreta statliga betingelser.”¹¹

Det här är alldeles förträffliga utgångspunkter för en marxistisk analys av den nationella frågan. Lenins oerhört konkreta och *politiska* inställning måste vara den rätta utgångspunkten när vi hanterar den så explosiva nationalismen. Men Lenin beskriver Europa för snart hundra år sedan. Hans kritik då (och Marias nu) av exempelvis Rosa Luxemburgs syn på den ”polska frågan” delar jag till fullo. Men vårt problem när vi i dag ska hantera nationalismen på Balkan, är att vi vare sig står inför kapitalismens första eller andra epok. Använder vi vår traditionella begreppsapparat ser vi en tredje, eller mer troligt en fjärde epok, (den tredje epoken tror jag att vi ska kalla perioden mellan oktoberrevolutionen 1917 fram till Berlinmurens fall 1989) där vi ska försöka förstå de ekonomiska och politiska rörelserna när en ”deformerad arbetarstat” bryter samman.

Rekolonialisering

Jugoslavien var en stat som föddes ur det revolutionära motståndet mot nazismen. ”Titoismen” betonade också att en verklig politisk självständighet bara var möjlig genom en federation av Balkans alla nationer. Endast den enigheten skulle ge tillräcklig kraft att stå emot den ena eller andra stormakten. Under det senaste decenniet har denna statsbildning

¹¹ Lenins *Valda Verk*. Progress Moskva 1979. Sid. 549.

kollapsat. De stora imperialistiska staterna är samtidigt i färd med en rekolonialisering av Balkan (och delar av Euro-Asien). En rekolonialisering där de nya lilleputtstaterna obönhörligen blir till imperialistiska protektorat. Motsättningarna i regionen mellan Tyskland/EU och USA har också skärpts. Det finns ingen större spännvidd mellan E.J.Hobsbawm och Lenin. Hobsbawm använder samma utgångspunkter, samma metod, som Lenin. Skillnaden är att han i sin lysande bok om "Nationer och nationalism" försöker förstå världen hundra år senare. Vi måste försöka förstå en helt ny epok. Ta Michael Löwys analys av [Marxismen och den nationella frågan](#) (*Fjärde internationalen* nr 2 1980). Löwy gör alldeles förträffliga referat och kloka analyser – fram till Första Världskriget. Men han gör inga konkreta analyser av konkreta förhållanden av "kapitalismens fjärde epok", men låter ändå någon "modern" ståndpunkt slinka med: "Baskerna enligt Engels 'en huvudsakligen reaktionär nation', står i dag på höjden av en revolutionär kamp i Spanien". Nej och åter nej. Baskernas kamp för en egen stat var och är inte revolutionär utan leder till en splittring av den spanska statens arbetarklass! Vi känner till Francos och den spanska fascismens oerhörda förtryck av den baskiska nationen. Men och åter men. Det betyder inte att det är en politiskt lyckad taktik från oss socialister att säga att vi stödjer baskernas rätt till att skilja av sig och upprätta en egen stat. Den statens huvudstad skulle t ex bli Bilbao, där arbetarklassen i huvudsak inte är baskisk, utan kommer från andra nationer i den spanska staten.

Ser vi nu till de "konkreta särdragen" när det gäller serbisk och albansk nationalism tycker jag att en del viktiga faktorer sammanfattas på ett bra sätt av Diana Johnstone:

"Konflikten mellan serber och albaner utvecklades tre århundraden senare. En kristen massutvandring från södra Serbien (Kosovo), som också innefattade albaner, och som av Habsburgsmonarkin togs emot i Krajina där de kunde få nya bosättningar, var resultatet av kriget mellan Habsburg och det ottomanska imperiet. Bergsborna som under 17-talet bosatte sig på Kosovos slättland, konverterade till islam under aktiv påverkan från turkarna... De etniska albaner som hade konverterat till islam fick under 18-talet privilegier (att bära vapen, tjänstgöra i administrationen, driva in skatter). Privilegier som förnekades den kristna befolkningen. Dessa privilegier stod i vägen för att utveckla en albansk nationalism parallell med 18-talets serbiska, grekiska och bulgariska nationella befrielseörelser. När albanska feudala godsägare revolterade, var det snarare för att försöka återta dessa privilegier än för att uppnå en oberoende stat med jämlika medborgare. Denna historiska skillnad har haft ideologiska konsekvenser. Eftersom serberna förnekades lika rättigheter under det ottomanska styret, kom de serbiska ledarna att anamma en egalitär politisk filosofi lånad från Frankrike... detta betydde att man argumenterade för en stat med jämlika medborgare som åtnjöt lika rättigheter." ¹²

Proletariatets enhet

I Michael Löwys sammanfattning av Lenins synsätt skriver han att "Han var fullkomligt likgiltig till huruvida den ena eller andra nationen hade en självständig stat, eller vilka gränser det fanns mellan två stater. Hans mål var demokrati och proletariatets internationalistiska enhet, som båda kräver att man erkänner nationernas rätt till självbestämmande". Utsökt formulerat. Just detta är problemet med den albanska nationalismen. Dess kroppspulsåder är inte demokratin utan etnicitet. Den albanska nationalismen har inte betonat lika medborgerliga rättigheter, dvs just det som Lenin tog fasta på i sin taktik för kapitalismens första epok.

¹² Diana Johnstone. Jugoslavienkännare. Tidigare de Grönas presstalesman i Bryssel. Här från "Notes on the Kosovo Problem and the International Community, http://kosovo.serbhost.org/diana_johnstone.html. Ett uttryck för denna betoning av de medborgerliga rättigheterna är att det i Jugoslavien står varje människa fritt att deklarerar och registrerar sin nationalitet. Vid folkräkningen 1994 kallade sig då tusentals av de romer som drivits bort, för egyptier, eftersom de har uppfattningen att de kommit därifrån. Se "Les Tziganes, indésirables au Kosovo", *Le Monde Diplomatique*, nov -99.

De jugoslaviska myndigheterna har heller aldrig berövat albanerna dessa rättigheter. Diana Johnstone igen (samma källa som ovan):

”Hela världen, alla dessa mästare i mänskliga rättigheter säger att albanerna har blivit bannlysta från skolorna. Detta är en ren lögn! Nej, det är de som vägrar att närvara i skolor som styrs av den serbiska statens skolprogram, som hursomhelst också garanterar dem kurser i albansk historia och kultur och användningen av sitt språk. De insisterar på att skolor som upprätthålls och betalas av den serbiska republiken ska ha scheman och skolböcker som kommer från Albanien. I diplom och betyg ska det i huvudet stå ‘Republiken Kosovo’! Argumentet om mänskliga rättigheter är inte längre något annat än ett ideologiskt vapen för de som vill avskilja Kosovo och för deras utländska beskyddare.”

Vad jag förstår var det så här över hela fältet. Både Rugovas LKD och UCK bojkottade medvetet alla sina rättigheter i syftet att bilda ett Stor-Albanien. Hade albanerna utnyttjat exempelvis sin rösträtt hade de kunnat ta plats i 42 av det serbiska parlamentets stolar – och på så sätt också röstat bort Milosevic. Dessa rörelser har medvetet valt att utelämnat arbetarrörelsens kamp för ”rättigheter” till förmån för den egna nationens etnicitet.

Förtryckta samer

Så till det mest ledsamma. När Maria skriver så här:

”Göte skriver om detta i ett avsnitt mot slutet av sin artikel, i ett avsnitt som skulle kunna användas i studier av politisk retorik. Det är ett skenbart faktafyllt avsnitt, som dignar av olika förklenande värdeomdömen om albanernas nationella anspråk. Man får bilden av en liten, nomadiserande, utvecklade folkspillra i ett område av ’av randstatskaraktär’; Quislingar som stött ockupationsregimer, ja till och med fascister och försvarat sina privilegier. Serberna däremot hade sitt ’historiska sköte’ i Kosovo och ett ’starkt’ kungadöme under medeltiden, de var ’fasta’ jordbrukare under medeltiden och numerärt övermäktiga...men Götes användning av ordet ’samisk’ får väl oss snarare att tänka på en grupp som går att räkna i ett par tusental.”

Javisst. Jag är glad över att kunna använda retoriken. Men samtidigt bara om den är sann. Inte om den är falsk. Så till fakta. När jag använder ordet ”samisk” går denna folkgrupp inte bara att räkna i tusental. Snarare finsk-ugriska stammar, bortåt 100 000 människor i norra Skandinavien och på Kola-halvön. När jag ser lillpojken Karl hemma, hans blåsvarta kalufs, är jag både glad och stolt över hans och min hustrus och mina andra barns starka samiska ursprung. Samiskt ursprung från den norska staten, som bröt med den svenska staten. Men lika förbaskat samer, vidrigt förtryckta av fyra stater, bland andra den svenska och sedan den norska(!), men också lika förbaskat en nation, som jag aldrig skulle rekommendera att kämpa för en egen statsbildning. Den typen av nationalism skulle jag t o m bekämpa, just som en splittring av de arbetande klasserna i denna nordregion, trots sonens blåsvarta kalufs.

Vidare tecknar Maria in ordet ”utvecklade”. Det omdömet har jag aldrig använt. Här använder hon falsk retorik. ”Samisk” använder jag för att beskriva de ekonomiska produktionsförhållanden då albanerna levde i bergsområden genom frigående betande djur. Idén om en albansk stat fanns överhuvudtaget inte i huvudet på dess herdar. Snarare priset per kilo för det kött de kunde sälja eller byta bort. ”Randstatskaraktär” är också en del av en analys av en nation, som var klämd mellan romare, bysantiner, ottomaner, habsburgare, ungrare osv och aldrig hade en tillräckligt ekonomisk, politisk eller militär kraft för att av egen kraft skapa en nationalstat. Varje försök har betytt ett visitkort till en stormakt fientlig till den serbiska nationen. I Enver Hoxhas Albanien försökte man det motsatta genom en nästan psykotisk nationalism. Ett försök som oundvikligen var dömt till ett haveri. Sedan radar Maria på med ”quislingar, som stött ockupationsregimer, ja till och med fascister och (?) som försvarat sina privilegier”. Javisst. Dessa ord eller denna analys är korrekt. Därför finns det en enorma problem, inte med albanerna utan med den albanska nationalismen. Det är detta som är

problemet med de konkreta förhållanden, som gäller för en nation av ”randstatskaraktär”, om dess innevånare vill bilda en egen stat.

Blindtarmsstat

Om serbernas nationalism skriver Maria sedan att:

”de matas ständigt med berättelsen om Kosovo som en helig plats för serberna, en plats vars förlust skulle såra deras nationalkänsla. Men den berättelsen kan bara bemötas med analys som visar att det är en myt”.

Den mest reaktionära serbiska nationalismen, med rötter från cetniks och den serbiska monarkin, Arkans arv och delvis Milosovic´s, ser gärna sin födelse i Kosovos serbiska sköte. Må så vara. Om detta är vi överens. Men om vi marxister förnekar detta ”historiska minne” spelar vi bara dessa reaktionärer i händerna. Ett starkt dokumenterat kungadöme under tidig medeltid och en nästan etthundraårig statsbildning under 1900-talet är inte bara något man ”matas med” utan en faktisk realitet. Den reaktionära serbiska nationalismen, Arkans vänner, dundrar mot Tito för att han i förbrödringens och stabilitetens namn, förbjöd 40-50 000 serber att återvända till Kosovo efter Andra Världskriget. Ett förbud i den etniska jämviktens namn. Efter världskriget, utan att räkna dessa tiotusentals serber, som flytt från Kosovo undan nazismen, var serberna 40 procent av Kosovos befolkning. I jämvikt med albanerna. Resten var romer, turkar, kroater mm. Om de andra nationerna 1999 var 20 procent och de etniska albanerna 80, tyder inte detta direkt på en etnisk diskriminering eller fördrivning av den albanska befolkningsgruppen. Jag ber också Maria och många andra att studera ikonernas plats i den ortodoxa kristendomen och hos serberna, och i dess nationalism, för att bättre förstå innebörden av att de nu i Kosovo slås sönder eller bränns ner av UCK:s blindtarmsstat. Blindtarm därför att statens militära grovtarm, KFOR-styrkorna och USA:s jättelika militärbas, är det enda skälet till att UCK kan regera.

Maria menar också att *”Göte Kildén motsätter sig Kosovos rätt till avskiljande och tonar ner det serbiska förtrycket av albanerna”*.

Det är kanske korrekt. Jag ”tonar ner”. Men i Kosovo fanns det flera tusen kameror och TV-filmare som tonade upp. Ofta med förfalskade bilder eller filmer. Tonar ner? Finns det i dag en enda TV-kamera från några av det s k världssamfundets stater som filmar helvetet för de över en miljon flyktingarna i Serbien? Inga gråtande kvinnor, inga skrikande spädbarn får vi se. Inte ett ord om att insulinet nu snart är slut vid alla jugoslaviska sjukhus. Det är så här den imperialism, som Maria knappt berör, spelar upp sin världsbild i alla de mediala utrymmen som finns. När jag då ska daska ner en motbild på några få sidor i en tidskrift som läses av några tusental, inte katten kan jag då ta utrymme för en helt allsidig bild. Maria har säkert rätt. I förhållande till utrymmet i min artikel kanske jag tonar ner den reaktionära serbiska nationalismen. Men egentligen möter jag strålkastare med det fladdriga skenet från ett ynka litet stearinljus! Dessutom är jag oerhört ledsen och förtvivlad över att hundratusentals människor, som uppfattar sig som socialister av någon kulör, var eller är beredda att stödja UCK militärt och därmed krypa ner i imperialismens trygga bunkrar. Allt i namn av mänskliga rättigheter eller i ett försvar av det internationella samfundet

Innan jag avslutar med några viktiga, mycket avgörande politiska frågor, ska jag än en gång citera Diana Johnstone (källa som ovan) för att visa rasismen hos ”världssamfundet”, dvs imperialismen. Här i dess senaste skepnad av en rapport från 1998 från ICG (som presenterats tidigare i min artikel). Läs och dra politiska slutsatser:

”Den vanligtvis väldokumenterade vårrapporten 1998 från den inflytelserika Internationella Krisgruppen (ICG), ger här en kommentar till varför man genomgående refererar till etniska albaner i Kosovo som ’kosovarer’: ”Serber som lever i Kosovo kallas också ibland för kosovarer. I denna

rapport betyder emellertid kosovarer alltid etniska albaner som lever i Kosovo. Serbernas uttryck för etniska albaner, är antingen 'Albanci' eller det nedsättande uttrycket 'Siptar'..". För det första, genom att ge de etniska albanerna och inte serberna, ett namn rotat i regionen, påstår man att albanerna verkligen tillhör regionen, medan serberna är out-siders, kommer utifrån. Detta har gjorts förut genom att ta till sig uttrycket 'bosniak' och t o m 'bosnisk', exklusivt för de muslimska innevånarna i Bosnien-Hercegovina. I Kosovo är affischeringen av platsnamnet ännu mer anslående och ifrågasatt, med tanke på att en mycket stor, men oklar mängd albaner, helt nyligen har immigrerat till provinsen. Antingen under den fascistiska ockupationen under andra världskriget, eller därefter när det etniska Albanska Partiet tolererade albansk illegal immigration från det egentliga Albanien... Ståndpunkten att "serberna använder det fördomsfulla begreppet 'Siptar' är lika fördomsfullt. Det albanska uttrycket eller ordet för en alban är just Shqiptar, som på serbiska skrivs Siptar. Det är så som albanerna alltid namngett sig själva. Det betyder 'örnmän' och är knappast nedsättande. I ICG:s rapport finns inga av de nedsättande termer som albanerna använder om serberna....I början av ICG-rapporten, tar man upp betydelsen av Kosovo för serberna och för 'kosovarena'. När man talar om Kosovos betydelse för serberna börjar man med: 'Enligt den serbiska mytologin är Kosovo, skötet för deras nation'. När man talar om kosovarena (egentligen albanerna) börjar man med 'Som arvtagare till de gamla illyrierna'. Alltså När det gäller det rakt igenom dokumenterade serbiska kungadömet, beskrivs detta som mytologi. När det gäller det albanska antagandet (om Illyrien. Min anm.) beskrivs detta som fakta."

ICG:s språkbruk, som sannerligen är politiskt, borde få Maria, att fundera ett par gånger till över sin beskrivning av serbernas relation till Kosovo.

Så till de frågor vi alla söker svar på när vi försöker förstå kapitalismens fjärde epok.

För det första. Om vi nu ser till hur Lenin såg det hela. Har då albanernas kamp för att avskilja sig från Jugoslavien gynnat arbetarklassen och småbönderna i regionen? Nu när ockupationen av Kosovo är ett faktum vill vare sig Maria Sundvall eller Fjärde internationalens ledning (exekutivkommittén), erkänna albanernas rätt i Kosovo att bilda en egen stat, dvs ett Stor-Albanien. Argumenten är i princip att UCK var NATO:s marktrupper och att vi var emot NATO:s bombkrig och därmed nuvarande ockupation. Exekutivkommitténs resolution är den svagaste, snurrigaste och mest politiskt felaktiga jag läst under mina snart fyrtio års medlemskap i Internationalen. Bland annat beklagar man sig över att inte de facto UCK har ledningen över KFOR-styrkorna... I ingen annan debatt har jag under min politiska levnad upplevt sådana skarpa motsättningar. Maria och Exekutivkommittén kan inte när det kommer till kritan, stödja UCK, på grund av politiska tveksamheter. De avgör alltså vad det albanska folket i Kosovo ska tycka. Inte albanerna själva. De stödjer en abstraktion och i verkligheten är de politiskt i fritt fall. Bra ändå. Hade de valt den väg som var stöd åt UCK, då hade jag valt en annan väg.

För det andra: Är vi för montenegrinernas rätt att bilda en egen stat? Tar vi då ansvar för det inbördeskrig som bryter ut. Liksom ett större balkankrig? För kanske halva befolkningen är Montenegro mer serbiskt än Serbien.

För det tredje: Är vi för albanernas rätt i Makedonien att bilda en egen stat och sedan ansluta sig till ett Stor-Albanien. Tar vi då ansvar för ett totalt krig på Balkan. Ett krig där Grekland och Bulgarien omedelbart blir nya stridande parter.

För det fjärde: Är vi för att serberna i Republika Serpska ska kunna avskilja sig från Bosnien-Hercegovina och ansluta sig till Jugoslavien.

För det femte. Är vi för att kroaterna i Bosnien-Hercegovina ska kunna ansluta sig till Kroatien? Liksom att de 150 000 serbiska flyktingarna från Krajina ska kunna återerövra sitt hemland och ansluta detta område till Jugoslavien.

För det sjätte: Är vi för ungrarnas rätt att bilda en egen stat i den serbiska provinsen Vojvodina? Tar vi då ansvar för det inbördeskrig och de krig som då bryter ut?

För det sjunde: Är vi för ungrarnas och romernas rätt att bilda egna stater i Tjeckien? Om så. Gynnar detta arbetarklassen i regionen?

För det åttonde: Är vi för baskernas rätt att bilda en egen stat? Skulle en sådan baskisk kamp verkligen gynna enigheten mellan den spanska statens olika nationer

För det nionde: Ska vi socialister ge fullt stöd åt de delar av IRA som militärt vill ansluta Nord-Irland till republiken Irland? Skulle detta gynna arbetarnas rörelse på Irland i stort eller i Storbritannien?

Mitt svar på alla dessa frågor är ett bestämt nej. Vad tycker du, Maria?

Jag kunde fortsätta att rada frågor sida upp och sida ner. Men då blir det för liturgiskt. Framförallt om vi lämnade Europa och gick till Ryssland, till den indiska subkontinenten eller till republiken Kina. Det verkar troligt att vi socialister kommer att tvingas att besvara frågor om nationalism och sociala revolutioner som rör alla dessa landområden. Därför är det så nödvändigt att vi börjar med att ta itu med de frågor som ligger närmast och där vi är någorlunda hemmastadda. En viktigare debatt har vi sällan fört.

I skrivande stund försöker de albanska nationalisterna, med stjärnbaneret i topp, att driva bort den sista större befolkningsgruppen i Kosovo, från den delade staden Mitrovica. De har också inlett en väpnad kamp i södra Serbiens dalar. Därför avslutar jag detta inlägg med att citera ett gammalt serbiskt ordspråk:

”Det är lätt att kasta sten i Donau. Det är svårare att plocka upp dem.”

Göte Kildén

Röda Rummet 2/2000

Maria Sundvall: Kan demokrati vara en väg ur barbariet?

Diskussionen om Balkankriget och socialisters syn på kampen för nationella rättigheter går vidare. Senast presenterade Göte Kildén en replik på Maria Sundvalls inlägg som fanns i numret innan. Att stödja kosovoalbanernas kamp för nationella rättigheter innebär, hävdade Kildén, att sluta upp bakom imperialismen. Här återkommer Maria Sundvall med ett svar.

Göte Kildén fortsätter i *Röda Rummet 1/2000* debatten om Kosovo och kampen för nationella rättigheter. En del frågor blir definitivt klarare genom det inlägget – men alltför få. Det går för långsamt. Låt oss se om detta inlägg kan bidra till att i frågeform klargöra några motsättningar. En utgångspunkt, och ett avgörande dilemma, för alla oss som kallar oss socialister är: Hur ska vi kunna bekämpa nationalismen, hejda dess uppsving och stoppa den förstörelse som orsakas av nationella krig och konflikter?

1. Kan vi aldrig stödja nationella krav?

Ett ytterlighets svar skulle vara att säga att vårt motvapen bara är ideologiskt, rakt och oförväget. Vi är mot nationalism och bekämpar den genom att fördöma, avslöja, ta avstånd, markera internationalismens ståndpunkt i alla lägen. Vi tar aldrig ställning i en nationell motsättning eller till ett nationellt förtryck. Så tycker inte jag och säkert inte heller Göte. Dels därför att det finns nationellt förtryck som vi är överens om att ta ställning mot, till exempel (rester av) kolonialt förtryck. Så har jag till exempel inte hört någon motsätta sig Östtimors krav på självständighet. Dels därför att vi nog är överens om att det inte bara är en fråga om ideologi (hur socialister vill att världen ska vara inrättad) utan också om taktik och strategi (hur vi når dit).

2. Stödja nationella krav men aldrig avskiljande?

Ett mer vettigt svar skulle vara ungefär så här: ”Det är klart att vi stödjer kampen mot nationellt förtryck men i vår tid, efter 1900-talets förfärliga erfarenheter av blodig slakt i nationernas namn, löser det ingenting att kräva nationers rätt till avskiljande och upprättandet av nya stater.” Så resonerar den brittiske historikern E J Hobsbawm i boken *Nationer och nationalism*. Lenins linje om stöd till förtryckta folks nationella rättigheter, inklusive rätten till avskiljande, förverkligades i praktiken i freden efter första världskriget. Det ledde bara till nya förtryck och nya nationella motsättningar, menar Hobsbawm. Och så resonerar nog alla socialister idag i någon mån, i högre grad än våra föregångare i arbetarrörelsens barndom. Rätten till avskiljande betyder inte att avskiljande är den bästa lösningen. Socialister förespråkar det alltmer sällan. Nederlaget för nationella rörelser – som det pågående nederlaget för den kurdiska rörelsen – bidrar också till känslan av att det fordras nya svar.

3. Kan stöd till nationella krav vara ett sätt att stärka enheten?

Jag har ett problem med dem som helt tar avstånd från de gamla svaren. Det är i det sammanhanget jag hänvisar till Lenin. Kärnan i hans argumentation, som jag fortfarande finner överraskande övertygande, är att arbetarrörelsen ska stödja nationella rättigheter, inte för att det är en god idé med nationellt avskiljande utan för att det är en politisk nödvändighet för att bevara arbetarklassens enhet. Nationellt förtryck gynnar splittring mellan de arbetande. Det är för att bekämpa nationalismen och stärka internationalismen som arbetarrörelsen måste ta den nationella frågan på allvar.

Jag tycker att Lenins svar fortfarande har sin giltighet, inte därför att han eller bolsjevikerna var ofelbara. Tvärtom, när Göte citerar Lenins rigida utläggning om att den nationella frågan får sin aktualitet därför att världen är på väg in i den ”andra kapitalistiska epoken”, ja då är det

väl det minst övertygande i hela Lenins pamflett. Det är en variant av hans stelbenta syn på hur kapitalismen i till exempel Ryssland skulle utveckla sig, den syn som gjorde att han inte förrän 1917 såg möjligheterna av en socialistisk revolution. Lenin använder i sina skrifter om nationella frågan två skilda metoder – å ena sidan denna stela epokindelning med därav följande tankar om specifika uppgifter för arbetarrörelsen, å andra sidan den levande och dynamiska tanken att det är arbetarrörelsens enhet som är avgörande. Jag tror att vi kan dra mer nytta av den andra tråden i Lenins tänkande.

4. Har något förändrats i vår tid vad gäller det politiska behovet att stödja nationella krav?

Jag förstår inte argumentet att vi skulle ändra vår hållning till nationella rörelser och krav på nationellt självbestämmande, därför att nationalismen visat sig än mer motbjudande under 1900-talets avslutning. Än en gång, de tidiga socialdemokraterna stödde inte nationella krav därför att de fann nationalismen aptitlig – utan för att avvärja den. Finns inte det behovet längre? Och om socialister inte längre ska ta sig an dessa strategiska problem genom att stödja kampen mot förtrycket på de förtrycktas villkor – vilken alternativ linje ska de då inta? Tvångssammanhållning av stater på de förtrycktas bekostnad?

Det här är för mig det verkliga dilemmat. Jag har i något års tid försökt få till stånd en debatt kring det. Göte svarar med att höja röstvolymen när det gäller att beskriva nationalismens fruktansvärda effekter eller hur imperialismen använder nationalismen som vapen mot de arbetande. Men det var vi aldrig oense om.

5. Hur förhåller sig socialister till "särintressen"?

En frågeställning som är levande för mig är förhållandet mellan vad jag valt att kalla "partikularism" och "universalism". Marxismen är universalistisk till sin natur. Den strävar efter hela mänsklighetens frigörelse, inte det ena eller andra "särintressets" tillfredsställelse. Ändå hamnar marxister ständigt, mer eller mindre motvilligt, i den positionen att de måste ta hänsyn till partikularismer, just för att gynna helheten. Göte tycks av sitt svar att döma ha blivit stött för att jag kallat honom universalist. Men bara någon spalt senare skriver han: "Baskernas kamp för en egen stat var och är inte revolutionär utan leder till splittring av den spanska statens arbetarklass!" Ett utmärkt exempel på en universalistisk ståndpunkt! Ett exempel som också visar hur problematisk universalismen kan bli.

För lika gärna kunde man säga att arbetarklassen i staten Spanien försvagas av att en del av den tillhör förtryckta nationer, och att det är bara genom att de spanska arbetarna tar klart avstånd från statens förtryck som de kan enas med de baskiska arbetarna. Syftet är inte att uppmuntra bildandet av en baskisk stat. Men det vore ett hycklande stöd – lika med inget stöd alls – att säga till ett förtryckt folk att "visst, ni får kämpa för rätten att tala ert språk, men ni får aldrig bilda en egen stat". I vissa historiska lägen måste till och med socialister inse att tilltron till möjligheten att existera i en gemensam stat gått förlorad.

Ett sådant historiskt läge var Kosovo efter tio år av upphävd nationella och demokratiska rättigheter och efter inledd serbisk etnisk rensning. Jag skulle kunna ta ett annat exempel på en "partikularism" som arbetarrörelsen haft ännu svårare att förhålla sig till. För att lätt parafrasera Götes uttalande om baskerna skulle man kunna säga: "Kvinnornas kamp för lika rättigheter splittrar bara arbetarklassen!" Och visst, det har också företrädare för den manligt dominerade arbetarrörelsen sagt. Ändå är vi väl i grunden överens om att det som splittrar arbetarna är ojämlikheten, kvinnoförtrycket. Vi stöder vissa uttryck för kvinnlig separatism (som en självständig kvinnorörelse, rätten till separata kvinnomöten inom partiet), vi förspråkar inte andra (som separata kvinnliga fackföreningar) – men vi är alltid noga med att

lägga ansvaret för ojämlikheten på det patriarkala systemet och de manliga ledningarna i partier och fackföreningar.

6. Hur avgör man vem som är förtryckt?

Göte har givetvis rätt i att alla nationella rörelers kamp inte stärker helheten. Vilka nationella rörelser kan vi då tänka oss att stödja? Det traditionella svaret från socialisters sida skulle väl vara att säga: dem och endast dem som representerar förtryckta folk. Göte redovisar ironiskt nog en hållning till nationella rörelser som är nästan rakt den motsatta. Han stöder inte de baskiska nationalisterna, inte de irländska republikanerna mot den brittiska imperialismen – men uttrycker stor förståelse för den serbiska nationalismen, som han enbart tecknar som en begriplig försvarskamp.

Göte glider också in på att mäta och väga olika historiska rättigheter. Han talar om Bosniens avsaknad av ”nationella eller historiska rötter” men om ”den faktiska realitet” som utgjordes av ett serbiskt ”starkt dokumenterat kungadöme under tidig medeltid”. Bortsett från att historieskrivningen är minst sagt godtycklig kan det inte vara avgörande för ställningstagande till här-och-nu-existerande folks kamp mot förtryck. Annars hamnar socialister som något slags överdomare i den internationella rättvisans tribunal med checklistan i handen för att se vem som ska ha rätt att kalla sig nation och åtnjuta vissa rättigheter.

7. Är förtrycket av albanerna en myt?

Den oenighet mellan mig och Göte som blivit tydligast, och sorgligast, i hans senaste inlägg är utan tvivel när han påstår att albanerna i Kosovo inte är förtryckta! Nej, de är så förblindade av etnisk nationalism att de frivilligt avstår från skolgång. Visst ska vi misstro borgerliga media. Från krigen i Vietnam, Nicaragua, Persiska viken och nu senast på Balkan har vi lärt oss att alla slags fakta går att förfalska i imperialismens intresse. Men det måste finnas proportioner.

När universitetsstudenter startar omfattande protester 1981 för bättre levnadsförhållanden och för att Kosovo ska få en republikstatus inom Jugoslavien (men inte för förening med Albanien) möts de av undantagstillstånd och massivt förtryck. 1989 upphävs den autonomi som Kosovo haft under påtryckningar från stridsvagnar på Pristinas gator. Gruvarbetarna i Trepca hungerstrejkar under åtta dagar i gruvgångarna (inte med storalbanska paroller utan med Titoporträtt!) för att beslutet att upphäva autonomi skulle bli föremål för demokratisk debatt och för att albaner inte skulle behandlas som andra klassens medborgare i sitt eget land. Alla strejkande avskedas. Många grips, misshandlas och får fängelsestraff. Det talas om att 100 000 albaner avskedas av politiska och etniska skäl, många av dem sedan de vägrat skriva på en lojalitetsförsäkran mot regimen. Radio och TV ockuperas av säkerhetspolisen och de albanskspråkiga programmen upphör (eller snarare reduceras till snuttar med propaganda-sändningar). Albanska dagstidningar överlämnas till serbiska tidningsföretag. Polistrukasserier är dagliga. Är allt detta inte exempel på förtryck?

8. Är massgravarna avgörande för frågan om nationella rättigheter?

Kosovoalbanerna, tycks Göte resonera, är inte förtryckta eftersom uppgifterna om antalet dödade albaner i de västliga media var kraftigt överdrivna. Själv vet jag inte om det fanns några massgravar. Men jag vet att det alldeles oavsett förföljelsernas omfattning och art fanns ett nationellt förtryck av albanerna. Det förtas inte heller av att serber nu skändligen förföljs i Kosovo. Vi stöder inte något folks nationella rättigheter därför att vi tror att de förkroppsligar någon högre grad av godhet än andra. Ondskan är säkert ungefär jämnt och tyvärr rundhänt fördelad i mänskligheten. Ondskan göds bland annat av att folk förvägras medborgerliga, demokratiska rättigheter. Som albanerna i Kosovo förvägrades den tidigare rätten till

autonomi, yttrande-, organisations-, pressfriheten, demonstrationsrätten, rätten att använda sitt eget språk och så vidare.

9. Finns det en kollektiv skuld?

Att albanska nationalistiska ledare är inskränkta nationalisterna, som inte stöder demokratin utan bara sin egen etnicitet, tar Göte som argument för att inte stödja albanernas nationella rättigheter. För det första tror jag inte alls att det är sant att den albanska rörelsen är så homogen att man kan göra ett så svepande uttalande. Gruvarbetarna i Trepca visar vilka som kunde ha stått i spetsen för rörelsen. För det andra är det just för att vränga vapnen ur händerna på inskränkta nationalistiska ledare som de nationella kraven måste tas på allvar. Kosovos historia från 1989 och framåt visar vad som händer annars – mer reaktionära nationalisterna stärks och tar ledningen. Det är en reaktionär idé att döma ut folks och folkgruppers rättigheter därför att deras ledare betett sig illa genom historien. Den franska socialisten Catherine Samary har i sina skrifter upprepade gånger visat just hur denna idé om kollektiv skuld blivit ett instrument för att bryta ned Jugoslavien. Kroatiska människor har ingen kollektiv skuld för Ustasjaregimen under andra världskriget, serber ingen för cetnikernas härjningar – och, i strid med vad Göte antyder, har kosovoalbanerna ingen kollektiv skuld för att deras ledare stött fascistregimer.

10. Har en del mer rättigheter än andra?

Det finns en idé hos Göte om att vissa folk är mer framåtsträvande och andra mer efterblivna. Givetvis är olika kulturer och olika ekonomier olika utvecklade. Det som är oacceptabelt är om det på ett glidande sätt tas som intäkt för att de mer utvecklade inte har samma rättigheter. I vår tid, efter 1900-talets erfarenheter, kan ingen vänster vara trovärdig om den inte tar klar ställning för mänskliga rättigheter, det vill säga för alla människors lika rättigheter. Då är det inte trovärdigt att avfärda albanernas nationella rättigheter med att det är ett primitivt herdefolk.

Göte genmäler säkert att han bara yttrat sig om deras förmåga att bilda en nationalstat med överlevnadskraft. Givetvis finns det inget underlag för ett etniskt rent Kosova (en lösning som vi alldeles oavsett dess livskraft är bestämda motståndare till). Men sanningen är ju att det gäller alla nationalismerna i forna Jugoslavien. Det var i själva verket det främsta, och det fortfarande oslagbara argumentet för Jugoslavien: endast tillsammans kunde dessa folk utveckla sitt land och förverkliga sin frihet. Det är tragiskt att den möjligheten slagits sönder och att största ansvaret för det bärs av storserbiska nationalisterna.

11. Vad finns det för politiska svar?

Det tidiga 1900-talets socialister uttryckte ingen förståelse för den serbiska myten om Kosovo. På samma sätt som den radikala arbetarrörelsen i Sverige inte uttryckte något stöd åt de svenska härskarna när de återopade historien i sina försök att dra ut i krig för att bevara Norges svenskt. Inför den typen av nationalism, de härskandes instrument för att splittra de behärskade, finns det ett nödvändigt svar: att säga att det är dumheter. Fast det räcker inte. Det var därför som det tidiga 1900-talets socialister förde fram kravet om en Balkanfederation, som ett sätt att undvika att gamla förtryck ersätts med nya. Det är därför en linje i forna Jugoslavien idag också måste vända sig till den serbiska befolkningen – inte dess ledare, men befolkningen. Inte heller den ska drabbas av någon kollektiv skuld. Det finns ingen lösning för Jugoslavien som inte också garanterar deras medborgerliga rättigheter.

Vad betyder den linjen för nationalitetsfrågan i Kosovo? Någon gång vore det roligt om vi kunde ha en debatt där vi hann fram till framtidsfrågorna före sista manuslappen. Nu får jag nöja mig med att presentera några funderingar: En grund måste vara att vi är mot NATO- protektoratet i forna Kosovo. Att vi dessutom stöder kosovoalbanernas rätt till själv-

bestämmande (inklusive rätten till avskiljande) samtidigt som serbernas minoritetsrättigheter måste garanteras. Men hur skulle några steg kunna tas i den riktningen? Genom en inriktning på kamp för demokrati, tänker jag mig. Om kosovoalbanerna ska kunna välja, då måste de först ha tidningar, TV, radio och egna organisationer som kan presentera de olika alternativen. Olika politiska krafter måste få mötas i öppen debatt. Om inte kosovoalbanernas organisationer och yttringar undertryckts, kanske inte så många hade drivits i UCK:s armar.

Att stödja demokratiska krav är inte bara en paroll vi kan svinga i den här tidskriftens spalter. Det innebär också en möjlig inriktning i vardagen: på kontakter med representanter för fackföreningar, tidningar, offentligtanställda, mänskliga-rättighetsorganisationer i såväl Kosovo som Serbien. Utbyten, delegationer, konferenser. Särskilt viktigt är det stöd vi kan ge till den lilla och undertryckta icke-nationalistiska oppositionen i Serbien. Redan att berätta att den finns och ge den en röst vore en revolution.

Catherine Samary skriver (i den fortfarande utmärkta artikelserien ”Fem frågor om den jugoslaviska modellen”, publicerad i *Fjärde Internationalen* 2/1993):

”Vi får ofta höra att folken på Jugoslaviens territorium bara har samexisterat när de tvingats till det av ett yttre ”ok” (ett imperium, den serbiska monarkin, Titos regim). Men varför inte pröva ett inre kitt: demokratin? Det är bara om olika folkgrupper som lever på det här territoriet får ta det fulla ansvaret, det är bara på basen av deras gemensamma intressen, som samexistens åter kommer att bli möjlig, inom de statsformer de själva väljer. Gränsernas betydelse kommer då att bli omvänt proportionell till graden av individuella och kollektiva demokratiska rättigheter. Ju mer alla mäns och kvinnors, alla individers rättigheter kan garanteras, desto mindre kommer gränserna att betyda.”

Är en sådan utveckling osannolik? Jo, tyvärr, barbariet är fortfarande det mest sannolika. Men en hållning som tar avstånd från nationellt förtryck och ställning för demokratiska rättigheter kan bli ett litet bidrag för att göra gränserna mindre betydelsefulla.

Maria Sundvall

Mera läsning om sammanbrottet av Jugoslavien:

[Fem frågor om den jugoslaviska modellen](#). Av Catherine Samary

[Barbariet på Balkan](#) (artikelsamling)

[Det humanitära misslyckandet i Kosovo – varför FN-chefen Kouchner stack](#), av Paul Vanden Bavière